

คนไอนุ : หนึ่งในชนกลุ่มน้อยของญี่ปุ่น

รศ.ยุพา คลังสุวรรณ^{*}

ที่มาของคนไอนุ

ไอนุ (Ainu) เป็นชนกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ทางเหนือสุดของประเทศญี่ปุ่น ไอนุเป็นกลุ่มคนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และกายภาพต่างจากญี่ปุ่น เดิมไอนุอาศัยอยู่ที่เกาะซัคคริน (Sakharin) หรือที่ญี่ปุ่นเรียกว่า คาราฟูโต (Karafuto) ใกล้ปากแม่น้ำอามูร์ (Amur River) ในรัสเซีย หมู่เกาะคูริล ทางใต้ของคาบสมุทรคาบัตกา (Kamchatka) และเกาะฮอกไกโด ปัจจุบันไอนุอยู่ทางเกาะเหนือของญี่ปุ่น

บริเวณถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าไอนุ

^{*} ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไอนุเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่สุดในประเทศญี่ปุ่น เดิมคำว่าไอนุ หมายถึง คนหรือผู้ชาย ในภาษาไอนุ ตัวอักษรจีนที่เคยใช้ในการเรียกไอนุมี 3 ชื่อคือ เอะโสะ (Ezo) เอบิซุ (Ebisu) และ เอะมิชิ (Emishi) ในคริสต์ศตวรรษที่ 14-15 คำว่า เอะโสะ (Ezo) ใช้หมายถึง ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมทางเหนือของประเทศญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในเขตฮอกไกโด ซัคชิน หมูเกะคูริล และคามชัตกา (Kamchatka) และชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ทางเหนือของญี่ปุ่นซึ่งหมายถึงไอนุ

กำเนิดของไอนุยังไม่แน่ชัด นักวิชาการพูดถึงกำเนิดของคนไอนุจากหลายทฤษฎี ทฤษฎีคอเคซอยด์ (Caucasoid Theory) ทฤษฎีมองโกลอยด์ (Mongoloid Theory) ทฤษฎีเชื้อชาติโอซันเนีย (Oceania Race Theory) ทฤษฎีเชื้อชาติเก่าของเอเชียและอื่นๆ เป็นต้น นักวิชาการบางคนสนับสนุนสมมติฐานเกี่ยวกับทฤษฎีมองโกลอยด์ คือ คนมองโกลอยด์ มี 2 แบบ คือ

1. มองโกลอยใต้ (Southern Mongoloid) และ
2. มองโกลอยเหนือ (Northern Mongoloid)

ก่อนยุคโจมอนหลายหมื่นปีมาแล้ว มองโกลอยใต้ได้ค่อยๆ เคลื่อนย้ายไปทางเหนือ และตั้งหลักแหล่งอยู่ที่หมู่เกาะญี่ปุ่น รวมทั้งเกาะโอกินาวาเป็นเวลานาน ต่อมา มองโกลอยใต้ได้มีบทบาทในยุคโจมอนทั่วประเทศญี่ปุ่น ในยุคยะโยะอิและยุคหลุมฝังศพ มองโกลอยใต้เหนือข้ามทะเลมาญี่ปุ่น กลุ่มชาติพันธุ์ญี่ปุ่น (คนที่ไม่ใช่ไอนุ) เป็นกลุ่มคนที่วิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว ส่วนไอนุที่ฮอกไกโด ที่แถบโทฮอกุ (Tohoku) และคนริวกิวบนเกาะโอกินาวา เป็นกลุ่มคนใต้ที่รับผลกระทบจากขบวนการอพยพนี้

ชนเผ่าไอนุ

การศึกษาซากมนุษย์ที่พบในแหล่งหินใหม่ของประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดการคาดเดากำเนิดของคนโจมอน นักวิชาการบางคนคิดว่า คนโจมอนมีลักษณะทางกายภาพคล้ายพวกไอนุปัจจุบัน แต่มีลักษณะกายภาพต่างจากพวกยะโยะอิ

ความคิดนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการอีกหลายคน แต่ก็ยอมรับการมีอยู่ของคนที่เรียกว่า ไอนุ ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในวัฒนธรรมโชมอนทั่วญี่ปุ่นก่อนการมาของคนซึ่งนำวัฒนธรรมแบบยะโยะอิเข้ามา เราอาจจะสรุปได้ว่า ประชากรของญี่ปุ่นในยุคหินใหม่เป็นชนเผ่าพวกคอเคซอยด์อยู่ทางเหนือของยุโรป คือ กลุ่มไอนุในเกาะฮอกไกโด และ ซัคริน (Sakhalin) และกลุ่มที่มีเชื้อ जा่งไปมาก คือ พวกกิลยา (Gilyahs) ทางตะวันออกของไซบีเรีย (ยุพา คลังสุวรรณ 2542 : 4)

ชนเผ่าไอนุ

บางทฤษฎีเชื่อว่า ไอนุเป็นลูกหลานของคอเคซอยด์ บางทฤษฎีว่า ลักษณะพิเศษของไอนุเป็นผลมาจากการอยู่โดด ซึ่งทำให้เกิดการผสมทางเชื้อชาติกับใคร ในขณะที่กลุ่มมองโกลอยด์ได้มีการผสมกับเชื้อชาติอื่น และมีวิวัฒนาการอันเนื่องจากการอพยพท่องเที่ยวต่าง ๆ บางทฤษฎีเชื่อว่า ไอนุเป็นลูกหลานของผู้อพยพมองโกลอยด์ ซึ่งเข้ามาในเกาะญี่ปุ่นก่อนยุคโชมอน ส่วนบันทึกโคะจิกิและนิฮอนโชกิคิดว่า ไอนุเป็นลูกหลานของคนโบราณที่เรียกว่า

เอมิชิ (Emishi) ตัวอักษรจีนเคยเรียกไอนุว่า เอะโสะ ทำให้นักวิชาการบางคนเข้าใจว่า เอโสะอาจเป็นบรรพบุรุษของไอนุ

นักวิชาการยังหาข้อยุติไม่ได้ว่า เอะโสะ (Ezo) เป็นบรรพบุรุษของไอนุหรือไม่ เป็นการยากที่จะหาร่องรอยการอพยพของคนจากทางตะวันออกเฉียงเหนือของเอเชียจนกระทั่งยุคประวัติศาสตร์ ในทางภูมิศาสตร์ เอะโสะ (Ezo) หรือ เอะโสะชิ (Ezoshi) เป็นชื่อที่ใช้ก่อนสมัยเอโดะและในยุคเอโดะ (ค.ศ.1600-1868) กับพื้นที่ทางตอนเหนือของเกาะฮอนชู ซึ่งหมายถึงทางเหนือและสถานที่ไม่เจริญ เขตเอะโสะ (Ezo) ที่กล่าวนี้ไม่สามารถบอกอาณาบริเวณแน่นอนได้ ชื่อ เอะโสะ (Ezo) ใช้มาเรื่อยๆ จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงเลิกใช้ รัฐบาลเมจิได้ใช้ชื่อ “ฮอกไกโด” แทนชื่อ เอะโสะ (Ezo) ตั้งแต่ปี 1869 ปัจจุบัน เอะโสะ (Ezo) ใช้หมายถึงคนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บนเกาะฮอกไกโด และบางส่วนที่อาศัยอยู่ทางใต้ของซังครินในเขตของรัสเซีย ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก มีอีกทฤษฎีหนึ่งที่เชื่อว่า วัฒนธรรมซังครินพัฒนาเป็นวัฒนธรรมไอนุ โดยได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมโอโฮจุกุ (Okhotsk) แต่ทฤษฎีนี้ไม่ได้รับการพิสูจน์

ทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดของไอนุมีหลายทฤษฎี และอายุของวัฒนธรรมไอนุก็ต่างกันไปตามข้อมูลของนักวิชาการ ความเห็นของนักวิชาการมีตั้งแต่ คนไอนุเคยอยู่ทางเหนือของญี่ปุ่นมีชาติพันธุ์ที่ต่างกัน มีอายุ 10000 ปี ไอนุเคยอยู่ในญี่ปุ่น น่าจะเป็นช่วงราว 3000-4000 ปี ระหว่างยุคโจมอน และถูกผู้บุกรุกซึ่งเป็นคนเอเชียไล่เข้าไปในเกาะญี่ปุ่น

คนไอนุเป็นลูกหลานของกลุ่มชนดั้งเดิมของญี่ปุ่นที่เรียกว่า โจมอน (Jomon) ทั้งๆที่กำเนิดของวัฒนธรรมโจมอนยังคงมีถมนอยู่

นักมานุษยวิทยาบางคนเห็นว่า น่าจะมาจากไซบีเรียหรือรัสเซียเมื่อประมาณ 2500 ปีมาแล้ว (Kodama : 1970)

นักโบราณคดีเชื่อว่า โอนุเคยอาศัยอยู่หลายเกาะในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ เกาะโอกินาวาถึงเกาะฮัคชิน ประมาณ 7000 ปีมาแล้ว หรืออาจจะนานกว่านั้น

ไม่ว่าอายุของวัฒนธรรมโอนุจะเป็นเท่าไร วัฒนธรรมโอนุเจริญถึง จุดสูงสุดในศตวรรษที่ 13-14 วัฒนธรรมโอนุขยายจากประมาณ 1400 ถึงต้น 1700 กลางปี 1400 ญี่ปุ่นขยายอิทธิพลไปทางใต้ของเกาะฮอกไกโด แรกไปที่เอะซะชิ (Esashi) และก็มีที่มะทซึมะเอะ (Matsumae)

หลักฐานเกี่ยวกับยุคโจมอนในญี่ปุ่นที่หาได้ย้อนกลับไปได้ประมาณ 18000 ปีก่อน ค.ศ. โจมอนได้ชื่อว่า เป็นผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาที่เก่าแก่ (Diamond 1998: 90) แม้โจมอนจะไม่ได้พัฒนาการเกษตร โจมอนยังอยู่ได้ก็ เพราะคนโจมอนพึ่งทรัพยากรที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อม

เครื่องปั้นดินเผายุคโจมอน

Dr.Christy G.Turner II ค้นพบว่า พันของคนโอนุปัจจุบันคล้ายกับ พันของชาวกคนโจมอนมากที่สุด (Karp , 1977-231) จากการศึกษาหัวกะโหลก และการศึกษาพันธุกรรม (genetic) สามารถยืนยันสมมติฐานนี้ (Diamond :1998-90)

สิ่งเหล่านี้สนับสนุนความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของโอนุและการอพยพ จากจีนของญี่ปุ่น เชื่อกันว่า ประมาณ 2500 ปี เมื่อข้าวเริ่มเป็นพืชยังชีพสำหรับ

คนเอเชีย คนจำนวนมากอพยพจากเกาหลีเข้าไปในประเทศญี่ปุ่น ผู้อพยพเป็นบรรพบุรุษของญี่ปุ่นที่เป็นมองโกลอยด์ ผู้อพยพเกาหลีในปี 2500 ปีก่อน ค.ศ. (อพยพจากจีนผ่านเกาหลี) รู้จักในชื่อ ยะโยะอิ เมื่อคนยะโยอิถึงประเทศญี่ปุ่น เขาพบว่าคนโจอมอนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ชนพื้นเมืองโจอมอนเรียกตัวเองว่า ไอนุ (ออกเสียงเป็น อาย-นู (eye-noo)) ซึ่งมีความหมายว่า คน (Karp: 1977-231) ไอนุเป็นชาวประมง นักล่าสัตว์ เก็บหาอาหารและอยู่ในกระท่อมที่ทำด้วยท่อนไม้ มีพิธีกรรมและพูดภาษาต่างประเทศแปลกๆ แม้กลุ่มชนนี้จะอยู่ไม่ไกลจากทวีปเอเชีย

คนไอนุไม่มีความรู้ในการทำเกษตรอย่างเข้มข้น ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเหล็ก การเย็บ การทอและการเลี้ยงสัตว์ (ยกเว้นสุนัขและหมู) ไอนุมีความแตกต่างทางชนชั้นเล็กน้อย แต่ที่สำคัญคือไอนุมีลักษณะต่างจากยะโยอิ

คนไอนุซึ่งอยู่ทางเหนือของซักรินและเขตแม่น้ำอามูร์ (Amur river) ได้อาศัยอยู่ตั้งแต่ราว 1300 ปี ปัจจุบันยังคงมีบางกลุ่มที่มีขนบธรรมเนียมที่เล่ากันปากต่อปากว่า บรรพบุรุษของเขาคือไอนุ

ไอนุเป็นพวกที่มีขนตัวมาก เด็กผู้ชายจะมีขนตามร่างกายตั้งแต่ยังเด็ก ผู้หญิงก็เช่นกัน ไอนุมีผมค่อนข้างหยิก ไอนุคล้ายชาวยุโรปมากกว่าชาวเอเชีย

ยะโยะอิเข้ามาในญี่ปุ่นโดยผ่านเกาหลีและพบโจอมอน 250,000 คนที่อาศัยอยู่ในเกาะญี่ปุ่น หมู่บ้านไอนุขยายลงใต้ไปถึงกลางเกาะฮอนชูซึ่งเป็นเกาะของญี่ปุ่น การเข้ามาของวัฒนธรรมยะโยะอิเป็นการนำมาซึ่งความก้าวหน้าทางอาวุธ ในขณะที่ไอนุยังใช้ธนูและลูกศร

เรื่องราวเกี่ยวกับไอนุมีปรากฏในบันทึกของญี่ปุ่น บันทึกแรกเป็นของจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่นคือ จิมมูเทนโน ได้เดินทางจากคิวชูไปยะมะโตะในปี 660 ก่อนคริสต์ศักราชและพบว่า มีคนไอนุอาศัยอยู่ที่นั่นแล้ว

บันทึกที่สองเล่าถึงการบรรจบระหว่างญี่ปุ่นกับไอนุ ไอนุมักจะรบแพ้ญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะไอนุไม่มีความรู้ในการทำอาวุธ

ในปี ค.ศ. 720 ไอนุรบแพ้ญี่ปุ่น จึงถูกบังคับให้ถอยไปอยู่ทางเขตเหนือของเซนได (Sendai) ต่อมาในปี ค.ศ. 776 ไอนุสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มโจมตีญี่ปุ่น ฆ่าผู้บังคับการป้อมและทหารอื่นตายจนได้ชัยชนะในที่สุด ตั้งแต่นั้นมาเสียงเล่าลือเรื่องความร้ายของไอนุจึงแพร่กระจายไปทั่วเกาะญี่ปุ่น การต่อสู้ระหว่างไอนุกับญี่ปุ่นมีมาเรื่อย ๆ จนกระทั่ง ค.ศ. 855 เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างไอนุด้วยกันเอง การสู้รบเป็นไปอย่างรุนแรงกระทั่งในเวลากลางคืนก็มีการต่อสู้ระหว่างชุมชน ทำให้ประชากรไอนุที่เป็นชายถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก ผู้หญิงต้องลุกขึ้นมาจับอาวุธ การต่อสู้ครั้งนี้ทำให้ไอนุอ่อนแอ นับแต่นั้นมาชาวไอนุก็ไม่ใช้คูต่อสู้ของญี่ปุ่นอีกต่อไป ชาวไอนุต้องค่อย ๆ ถอยร่นขึ้นไปทางเหนือและถูกบังคับให้อยู่ในส่วนฮอกไกโด ผู้คนถูกจำกัดเขต จำกัดบริเวณ และถูกห้ามทำกิจกรรมหลายอย่างที่ตกทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ทำให้ประเพณีบางอย่างต้องสูญหายไปลงเสมือนเป็นจุดเริ่มต้นการล่มสลายของสังคมไอนุ ไอนุต่อต้านการกดขี่ของญี่ปุ่น และต่อสู้มาหลายสงคราม สงครามที่มีชื่อ คือ Battle of Kosyamain ในปี 1457 สงคราม Syaksyain ในปี 1669 และสงคราม Kunasiri-Menasi ในปี 1789 ไอนุแพ้ทุกครั้ง การแพ้สงครามกุนาชิริ-เมนะชิ ทำให้ไอนุตกอยู่ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่น ไอนุถูกญี่ปุ่นกดขี่และต้องรับใช้ญี่ปุ่นจนกระทั่งยุคเมจิ

ไอนุที่อาศัยอยู่ในฮอกไกโด หมู่เกาะคูริลและเกาะชัตชิน จะเรียกว่าไอนุฮอกไกโด ไอนุคูริล และไอนุชัตชิน แต่ไอนุส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในฮอกไกโด ปัจจุบันไอนุน้อยคนที่อาศัยอยู่ในชัตชิน

จากการสำรวจสำมะโนประชากรไอนุของญี่ปุ่นในช่วงปี 1800 ปรากฏว่า

ปี 1807 = 26,256 คน

ปี 1822 = 23,563 คน

ปี 1854 = 17,810 คน

ปี 1873 = 16,272 คน

ปี 1903 = 17,783 คน

ปี 1931 = 15,969 คน

รัฐบาลฮอกไกโด ได้มีการสำรวจในปี 1984 ปรากฏว่า มีประชากรที่เป็นไอนุถึง 24,381 คน

ประชากรไอนุในช่วง 1822-1854 น้อยลง ซึ่งมาจากการแพร่กระจายของโรคอีสุกอีใส โรคหัด วัณโรค กามโรค และอหิวาตกโรค และการแยกครอบครัวเนื่องจากแรงงาน

ในยุคมะจิ (1868 – 1912) รัฐบาลญี่ปุ่นรวมแผ่นดินไอนุและบริหารคนไอนุ เพราะถือว่า ที่ดินไม่มีเจ้าของ ญี่ปุ่นจัดหาที่อยู่อาศัยให้คนไอนุ รัฐบาลเมจิ ยังใช้นโยบายผสมกลมกลืน ห้ามคนไอนุล่าสัตว์ ห้ามใช้ภาษา และประเพณีของไอนุ เด็กทุกระดับให้เข้าเรียนและให้พูดเฉพาะภาษาญี่ปุ่น ญี่ปุ่นให้คนไอนุทำการเพาะปลูก

ในปี 1869 Ezochi (ที่ดินของไอนุ) ถูกตั้งชื่อใหม่ว่า ฮอกไกโด ปีต่อมาให้มีการลงทะเบียนครอบครัวไอนุให้เป็นคนญี่ปุ่น ในปี 1899 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติ "Hokkaido Kyu-Dojin Protection Act" (Hokkaido Aborigine Protection Act) เพื่อทำให้นโยบายผสมกลมกลืนถูกต้องตามกฎหมาย พระราชบัญญัติที่ทำให้คนไอนุเป็น "kyodojin" ไอนุแต่ละครอบครัวจะได้รับที่ดินทำเกษตรเล็กๆผืนหนึ่ง แต่รัฐบาลให้ที่ดินอุดมสมบูรณ์กับชาวนาญี่ปุ่นไปแล้ว ชาวนาไอนุหลายคนต้องสูญเสียที่ดิน เพราะไม่มีประสบการณ์ในการเพาะปลูก

พระราชบัญญัตินี้ทำให้ไอนุต้องออกจากบ้านเกิดและต้องเข้าสู่งานที่ทำให้ไอนุไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนได้

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากรัฐธรรมนูญปี 1946 ไอนุกลายเป็นคนญี่ปุ่น และมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายญี่ปุ่น ไอนุเริ่มรวมกันเป็นหลายองค์กร เรียกร้องสิทธิของตนและหาทางปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมองค์กรใหญ่สุด คือ Ainu Association of Hokkaido ซึ่งตั้งขึ้นในปี 1946

ปี 1991 รายงานของสหประชาชาติ เขียนว่า ญี่ปุ่นยอมรับคนไอนุเป็นชนกลุ่มน้อย การยอมรับของญี่ปุ่นไม่ได้ให้ประโยชน์อันใดกับคนไอนุ รัฐบาลญี่ปุ่นยังปฏิเสธที่จะยอมรับไอนุเป็นชนเผ่าดั้งเดิมในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อยภายใต้รัฐธรรมนูญ คนไอนุมีสิทธิได้รับคุ้มครองเท่ากับคนญี่ปุ่นในฐานะปัจเจกบุคคล แต่ปฏิเสธสิทธิโดยรวมของคนไอนุ วันที่ 27 มีนาคม 1997 ศาลเมืองซัปโปโระยอมรับว่า ไอนุเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของญี่ปุ่น ที่สมควรได้รับการคุ้มครองทางวัฒนธรรม

สภาไดเอต (Diet) ของญี่ปุ่นได้ออกพระราชบัญญัติ "Act on the Encouragement of Ainu Culture and the Diffusion and Enlightenment of Knowledge on Ainu Tradition" ในวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ.1997 พระราชบัญญัตินี้ เป็นพระราชบัญญัติที่ยอมรับไอนุเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยของญี่ปุ่น พระราชบัญญัตินี้ยังสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมไอนุ เปิดโอกาสให้เรียนภาษาไอนุ และสนับสนุนการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของไอนุอย่างเปิดเผย

แม้คนญี่ปุ่นและคนไอนุจะอาศัยอยู่ในขอบเขตประเทศเดียวกัน ชนทั้ง 2 กลุ่มนี้ลักษณะกายภาพที่ต่างกัน ไอนุถูกจัดอยู่ในพวกคอเคซอยด์ (Caucasoid) โครงสร้างร่างกายจะใกล้เคียงกับพวกตุนกูซิก (Tungusic) อัลตาอิก (Altaic)

และอูราลิก (Uralic) ในไซบีเรีย ในขณะที่คนญี่ปุ่นเป็นมองโกลอยด์ คนไอนุพูดถึงตนเองว่า มีลักษณะแตกต่างจากคนญี่ปุ่น

ชาวไอนุไม่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ เพราะไม่มีตัวเขียน ไม่มีวรรณกรรมเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีนิทานเล่าต่อกันมาด้วยการบอกเล่าปากต่อปากและมีเพลงกับโคลงกลอนที่ถ่ายทอดกันมา

ภาษา

ไอนุมีภาษาถิ่นที่ใช้กันอยู่ในฮอกไกโด ซัคชินและคูริลอยู่ 3 ภาษา คือ

1. ภาษาถิ่นของฮอกไกโด (Hokkaido-dialect)
2. ภาษาถิ่นของซัคชิน (Sakhalin-dialect)
3. ภาษาถิ่นของคูริล (Kurile-dialect)

ภาษาถิ่นฮอกไกโดของไอนุจะต่างจากอีก 2 ภาษาถิ่น ไม่ว่าภาษาถิ่นใดของไอนุก็ไม่มีตัวอักษร จึงทำให้ไอนุไม่มีบันทึก (Shibutani 1990, 4-5) ความสัมพันธ์ของภาษาเหล่านี้ยังไม่มีการศึกษาอย่างแท้จริง

ในช่วงปี 1800 ภาษาไอนุ ยังพูดในเขตทางใต้ของซัคชิน หมู่เกาะคูริล (Kuril Islands) เกาะฮอกไกโด และริมด้านเหนือของเกาะฮอนชู ในปี 1999 ภาษาไอนุเริ่มใช้น้อยในเกาะฮอกไกโด แต่ช่วงหลังมีขบวนการเคลื่อนไหวที่จะรื้อฟื้นภาษาไอนุ และมีการจัดแข่งขันการพูดภาษาไอนุ

โดยทั่วไปแล้ว ไม่ค่อยมีใครรู้ที่มาของภาษาไอนุ และยังไม่สามารถบ่งบอกชัดเจนได้ว่า ภาษาไอนุไม่มีความสัมพันธ์กับภาษาอื่นใดที่ปรากฏหลงเหลืออยู่จากอดีต ในอดีต บางครั้งภาษาไอนุก็จัดอยู่ในภาษา (Palaeosiberian) ของไซบีเรีย ก่อนการมาของกลุ่มชนที่พูดภาษาเตอร์ก การลำดับคำของภาษาไอนุจะ

คล้ายกับภาษาญี่ปุ่นและเกาหลี แต่การสร้างคำ (synthesis) จะไปคล้ายกับภาษาทางเหนือและตะวันออก

แม้คนไอนุเองก็ยังพูดภาษาไอนุได้น้อย ทั้งนี้เพราะคนไอนุไม่ได้นำมาใช้เป็นภาษาสื่อสารระหว่างคนไอนุเสียแล้ว ภาษาไอนุก็เป็นภาษาที่ส่งผลกระทบจากวัฒนธรรมญี่ปุ่น ชื่อสถานที่ในประเทศญี่ปุ่น เช่น เมืองซัปโปโระ และภูเขาฟูจิ ก็มาจากภาษาไอนุ แม้ว่าไอนุจะไม่มีภาษาเขียน แต่คนไอนุปัจจุบันก็พยายามจะรักษาภาษาของตัวเอง แต่เนื่องจากโอกาสที่จะใช้น้อย มีความเป็นไปได้ที่ภาษาพูดของไอนุจะสูญพันธุ์

การแต่งงาน

การแต่งงานของคนไอนุมีหลายแบบ พ่อแม่จัดการเรื่องการจับคู่ให้ตั้งแต่ยังเด็กหรือผ่านแม่สื่อ เมื่อเด็กถึงวัยจะแต่งงาน พ่อแม่จะบอกลูกว่าใครคือผู้ที่จะต้องแต่งงานด้วย การแต่งงานจากความพอใจของทั้งชายหญิงก็มี ผู้ชายที่เป็นคู่แต่งงานด้วยจะส่งเครื่องแกะสลักไปบ้านผู้หญิง ผู้หญิงจะส่งงานฝีมือไปให้บ้านผู้ชาย ครอบครัวฝ่ายชายจะส่งของขวัญมีค่าให้พ่อแม่ผู้หญิง ฝ่ายหญิงจะส่งของขวัญตอบรับกลับมาเพื่อแสดงการเสร็จสิ้นข้อตกลงของการแต่งงาน

ในงานหมั้นทั้งชายและหญิงจะมีการแลกเปลี่ยนของขวัญกัน คือ ชายจะให้หมั้น กล่องทำงาน และของขวัญอื่นแก่หญิง หญิงจะส่งเสื้อผ้าปักให้ชายเพื่อคลุมมือ เท้า หรือผ้าที่ทำด้วยมือ

เมื่อผู้ชายต้องการขอผู้หญิงแต่งงาน ผู้ชายจะไปเยี่ยมบ้านผู้หญิง กินข้าวครึ่งชามแล้วส่งให้ผู้หญิง ถ้าผู้หญิงกินส่วนครึ่งชามที่เหลือแสดงว่าผู้หญิงยอมรับข้อเสนอของฝ่ายชายคือ ตกลงแต่งงานด้วย แต่ถ้าผู้หญิงวางข้าว

ครั้งสามที่ผู้ชายส่งให้ไว้ข้างๆ แสดงว่า ผู้หญิงไม่รับข้อเสนอของฝ่ายชาย เมื่องานจัดเสร็จจึงถือว่า ผู้ชายหมั้นผู้หญิงแล้ว

ในบางเขต เมื่อลูกสาวถึงอายุที่จะแต่งงาน พ่อแม่จะให้ลูกสาวอยู่ในห้องเล็กๆ เรียกว่า tunpu ใกล้กับกำแพงทางด้านใต้ของบ้าน พ่อแม่จะเลือกคู่ครองจากชายที่มาเยี่ยมเธอ

อายุที่เหมาะสมกับการแต่งงานคือ 17 – 18 ปี สำหรับผู้ชาย และ 15 – 16 ปี สำหรับผู้หญิง ผู้หญิงที่ได้ทำการสักตัวแล้วถือว่า เป็นหญิงที่พร้อมที่จะแต่งงานได้ และอายุช่วงนี้ถือว่า เป็นช่วงที่ชายหญิงเป็นผู้ใหญ่สำหรับทั้งคู่

การแต่งงานจะจัดในบ้านของครอบครัวฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงก็ได้ หลังจากที่ตั้งคู่แต่งงานกัน ครอบครัวทั้งสองฝ่ายจะอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันเป็นเวลา 2-3 วัน แต่ถ้าบ้านที่คู่แต่งงานจะอยู่ต่อไปเป็นบ้านคนละหลัง หรือเป็นหลังใหม่ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะต้องตามไปอยู่ต่ออีกสัก 2-3 วันในบ้านหลังใหม่ คู่แต่งงานจะอยู่กับพ่อแม่หรือญาติ จนกว่าจะมีลูก 2-3 คน แล้วจึงย้ายออกไปสร้างเรือนใหม่ของตนเอง

การแต่งงานมักจะเป็นการแต่งของคนที่เป็นสมาชิกภายในที่ตั้งหลักแหล่งเดียวกัน หรืออาจจะเป็นที่ตั้งหลักแหล่งอื่นที่มีความเกี่ยวพันกัน การฉลองใหญ่จะประกอบด้วยคนที่ตั้งหลักแหล่งในหลายๆ แห่งมารวมตัวกันเป็นครั้งคราว ซึ่งเป็นสถานที่ๆ คนโอบุจะพบคู่ครองในอนาคต คนโอบุห้ามการแต่งงานภายในครอบครัวเดียวกัน และห้ามแต่งกับลูกของลุงป้าน้าอา เพราะเชื่อว่า ลูกที่เกิดมาจะพิการ

การแต่งงานของชนเผ่าโอฮู

โอฮูมีกฎเกณฑ์ข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงานเหมือนกับสังคมอื่น คือ ห้ามแต่งงานกับคนสายเลือดเดียวกัน การรับลูกเขยมาเป็นลูกเลี้ยงก่อน เป็นเรื่องที่ทำกัน ถ้าเกิดมีการหย่าขึ้นมา เด็กผู้ชายจะอยู่กับพ่อ เด็กผู้หญิงจะอยู่กับแม่ ผู้ชายที่ภรรยาตายสามารถแต่งงานใหม่ได้ ผู้หญิงที่สามีตายจะต้องแต่งงานกับน้องชายสามี ผู้หญิงที่สามีตายจะเป็นภรรยาคนที่ 2 หรือคนที่ 3 ก็สุดแล้วแต่ผู้ชายที่เป็นน้องสามีมีภรรยากี่คน ถ้าผู้ชายไม่มีลูก ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคนได้ จนกว่าชายคนนั้นจะมีลูก โดยทั่วไป การหย่าร้างจะมีน้อยมาก

โอฮูเป็นกลุ่มที่สนับสนุนการมีภรรยาหลายคน คนโอฮูถือว่าการที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคนถือเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ (Ohnuki-Tiemey 1974-78)

เมื่อภรรยาตั้งครรภ์ได้ 2 – 3 เดือน จะสวดเทพเจ้าแห่งไฟ เทพเจ้าการเกิด และเทพเจ้าทางเข้าและเทพอื่นๆ เพื่อให้ภรรยาและเด็กมีสุขภาพแข็งแรง

เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ 5 เดือน จะมีการสวด cyakutai (คาตเซ็มซัตความเป็นแม่) ผ้าขาวม้าของสามีหรือของพ่อสามีจะถูกใช้เป็นเข็มขัดคาดความเป็นแม่ และเมื่อหญิงตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน ก็จะจัดพิธีเพื่อชำระร่างกายให้บริสุทธิ์

เมื่อภรรยาใกล้คลอด ห้องคลอดจะถูกจัดสร้างขึ้นให้อยู่ทางด้านซ้ายของเตาผิงไฟ ผู้หญิงที่กำลังจะคลอดลูกจะจับเชือกที่แขวนอยู่กับไม้ที่พาดบนเพดาน ส่วนผู้หญิงคนอื่นก็จะช่วยกันทำคลอดเด็ก ในขณะที่ทำคลอด สามีและลูกๆของเธอจะต้องออกไปอยู่ข้างนอก และที่ข้างๆเตาไฟ ผู้สูงอายุจะสวดอันวอนเทพเจ้าต่างๆ เช่น เทพเจ้าไฟ เทพเจ้าการเกิด เทพเจ้าทางเข้า และเทพเจ้าห้องน้ำ เพื่อจะได้คลอดง่าย ถ้าหากคลอดยาก ก็จะมีการทำพิธีกรรมต่างๆ พิธีกรรมที่จะทำเพื่อให้หญิงคลอดลูกง่าย พิธีกรรมต่างๆจะต่างกันไปตามแต่ละเขตภูมิศาสตร์ ในเขต Shiraoi ผู้หญิงที่นั่งข้างๆคนท้อง จะยกคนท้องไว้ในมือ และนำคนท้องไปบดของในครก

การคลอดลูก

การเลี้ยงลูก

ในการเลี้ยงลูก แม่ไอนุมักจะนำเสื้อผ้าเก่ามาทำเป็นเสื้อเด็ก เพราะเสื้อผ้าเก่าจะมีความนุ่ม ไม่ระคายเคืองผิวเด็ก แม้เสื้อผ้าเก่าเป็นเสื้อผ้าที่ใกล้จะขาด แต่คนไอนุเชื่อว่า เสื้อผ้าเก่าจะปกป้องเด็กจากเทพแห่งความเจ็บป่วยได้ ก่อนที่เด็กจะกินนมแม่ เด็กจะต้องกินยาจากรากไม้เพื่อชำระความบริสุทธิ์ เด็กจะถูกเลี้ยงโดยไม่ใส่เสื้อผ้านานอายุ 4-5 ขวบ แม้เด็กจะใส่เสื้อได้ แต่เด็กจะไม่คาดเข็มขัด เสื้อที่เด็กใส่จะไม่มีลวดลาย (เช่น เสื้อ attush) จนกระทั่งผ่านช่วงเปลี่ยนอายุ

เด็กเกิดใหม่มักจะชื่อ *ayay* ซึ่งหมายความว่า เด็กร้องไห้ หรือ ชื่อ *shipo* หรือ *poyshi* ซึ่งหมายถึง อูจจาระเล็ก *shion* หมายถึง อูจจาระเก่า เป็นต้น เด็กจะใช้ชื่อชั่วคราวจนอายุ 2-3 ขวบ

การเลี้ยงเด็กของชนเผ่าไอนุ

เด็กเมื่อย่างเข้าอายุ 7-8 ขวบ เด็กจะรับการตั้งชื่อจริง ชื่อของเด็กจะตั้งตามลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเด็ก เด็กผู้ชายจะมีชื่อเกี่ยวกับการล่าสัตว์ เด็กผู้หญิงจะมีชื่อกำหนดกฎเกณฑ์มากมาย คนไอนุเชื่อกันว่า เด็กที่อ่อนแอเป็นเพราะเด็กถูกวิญญาณร้ายสิง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องตั้งชื่อที่เกี่ยวกับความไม่สะอาด จึงจะพ้นอันตราย ชื่อของคนใดซ้ำกับคนตาย คนนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

เด็กผู้ชายอายุประมาณ 12-13 ปี จะได้รับผ้าเตี่ยวแล้วเปลี่ยนทรงผม เด็กจะได้รับการอนุญาตให้ใช้ตราของครอบครัวได้ และมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ งานหลักของเด็กชายคืองานนอกบ้าน และงานช่วยพ่อ ส่วนเด็กผู้หญิงเมื่อเริ่มมีประจำเดือน จะได้รับเข็มขัดและจะต้องเปลี่ยนทรงผม เมื่อเด็กผู้หญิงย่างเข้าอายุประมาณ 12-13 ปี เด็กจะเริ่มเรียนงานของผู้หญิง เด็กผู้หญิงจะถูกสักตามริมฝีปาก หลังมือ ข้อมือ และระหว่างคิ้ว การสักจะทำให้ในหลายโอกาสด้วยกัน คือ ช่วงอายุ 12 ปี อายุ 40 ปี การสักจะทำให้เด็กผู้หญิงพ้นจากการถูกผีสิง หรือจะสักเมื่อประจำเดือนมาไม่ปกติ หรือเมื่อรอยสักจางลง

การแบ่งแรงงาน

สังคมไอนุเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ และมีกฎเกณฑ์มากมายสำหรับผู้หญิง ผู้หญิงไอนุจะนับถือผู้ชาย ผู้หญิงจะขุดดิน เลี้ยงเด็ก เตรียมอาหาร และทอผ้า ส่วนผู้ชายไอนุรับหน้าที่ด้านหาปลา (โดยเฉพาะปลาแฮร์ริ่งและปลาซาร์ดีน) ล่าสัตว์ (เช่น หมู หมูเอโซะ กวาง กระต่าย สุนัขจิ้งจอก) และเก็บหาอาหาร

วิธีการหาปลาและเครื่องมือหาปลาของชนเผ่าเอนู

การหาปลามี 3 แบบด้วยกันคือ การหาในเขตแม่น้ำ หาปลาตามชายทะเล และการหาปลาในทะเล การหาปลาตามชายทะเลเป็นงานของเด็กและผู้หญิงซึ่งเก็บสัตว์จำพวกมีเปลือกและสาหร่ายกินได้ ส่วนการหาปลาในแม่น้ำจะหาปลาชัลมอนที่ว่ายทวนน้ำ และการหาปลาในทะเลจะใช้แหและฉมวกเพื่อหาสัตว์ทะเล เช่น ปลาวาฬ และแมวน้ำ งานทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นงานของผู้ชาย

การหาปลาในทะเลของชนเผ่าไอนุ

ชาวไอนุจะใช้เครื่องมือจับปลาซัลมอนและปลาเทราต์โดยเฉพาะ เรียกว่า marek มีลักษณะเป็นตะขอเหล็กไว้เกี่ยวดึงปลาคล้ายหลาว นอกจากนั้น ยังมีวิธีการหาปลาแบบอื่น เรียกว่า tesh และ uray คือการหาปลาโดยใช้ฟาย ทำนบกั้นน้ำเพื่อกักปลา rawomapi คือ การหาปลาโดยใช้กับดักที่เป็นตะกร้าทำจากไม้ไผ่หรือกิ่งต้นหลิว

พิธีฉลองปลาชัลมอน

ในการเตรียมอาหาร สัตว์ที่ได้จากการล่าด้วยฉมวกและ ปลาชัลมอนตัวแรก จะเป็นของหัวหน้าครัวเรือนและผู้สูงอายุ ปลาส่วนใหญ่ที่ได้มามักจะทำแห้งด้วยไฟหรือรมควัน สัตว์ที่ล่าได้ส่วนหนึ่งจะนำไปแลกเปลี่ยนข้าวและสินค้าอื่นในช่วงหลัง งานที่ผู้ชายไอนุทำในสังคมไอนุเป็นงานที่ญี่ปุ่นไม่อนุญาตให้ทำ ดังนั้นผู้ชายไอนุจึงต้องหางานอื่นทำแทน

การทำปลาซัลมอนแห้ง

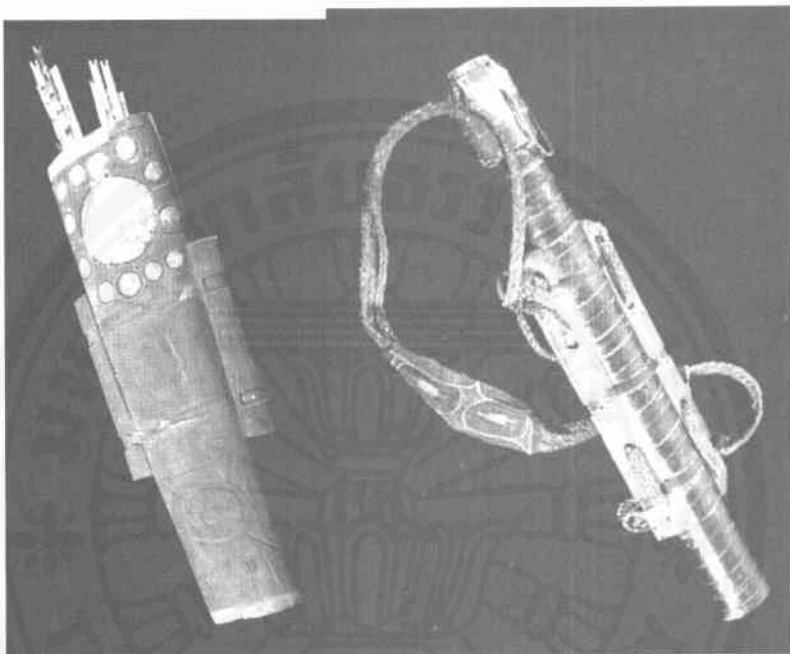
งานล่าสัตว์เป็นงานของผู้ชาย แต่ละหมู่บ้านหรือแต่ละปัจเจกบุคคลจะมีอาณาเขตจับปลาของตน คนนอกจะไปตกปลาในอาณาเขตของผู้อื่นไม่ได้ เรือที่ใช้จับปลาจะยาว 3-4 เมตร โอนูหาปลาฉนาก (swordfish) ปลาทูน่า แมวน้ำ ปลาโลมา (dolphins) ปลาวาฬ คนที่อยู่ใกล้อ่าวฟุนกะ (Funka) จะนิยมล่าแมวน้ำและปลาวาฬ ในการล่าสัตว์ โอนูจะล่าเฉพาะฤดูใบไม้ร่วง ถึงต้นฤดูร้อน

การล่าสัตว์

ในการล่าสัตว์บกกีเช่นกัน แต่ละหมู่บ้านจะมีเขตล่าสัตว์ของตน คนที่ฝ่าฝืนไปใช้เขตแดนล่าสัตว์ของผู้อื่นก็จะถูกลงโทษ การล่าสัตว์แม้จะเป็นเรื่องของผู้ชาย แต่บางครั้งผู้หญิงก็ไปด้วย ในการล่าสัตว์ ไอนูจะมีที่พักตามจุดต่าง ๆ และเก็บเครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ไว้ จะได้ไม่ต้องแบกหนักเวลาต้องย้ายไปหาสัตว์ในสถานที่ที่จะต้องล่าในแห่งอื่น

เนื่องจากไอนูรู้จักเก็บรักษาปลาไว้เป็นอาหาร สัตว์ที่ล่าได้จึงมักจะถูกฆ่าที่ที่พักสำหรับเวลาไปล่าสัตว์ หนังสัตว์จะวางไว้ตามราวไม้ เนื้อสัตว์จะต้มแล้วตากให้แห้ง หนังและเนื้อบางส่วนจะเก็บรักษาไว้ที่ที่พัก สำหรับเวลาไปล่าสัตว์ ถ้าล่าสัตว์ได้จำนวนมากก็จะหาคนในหมู่บ้านมาช่วยกันชำแหละ เพื่อทำการเก็บรักษาเนื้อสัตว์

อาวุธในการล่าสัตว์

ไอนุล่าสัตว์โดยใช้ธนูและหอกที่อาบยาพิษ ซึ่งคนไอนุเรียกว่า surku มาจากรากและก้านใบไม้ของต้นaconites ตัวยาพิษเป็นสูตรลับเฉพาะของแต่ละครอบครัว ในเวลาล่าสัตว์ ไอนุจะไปด้วยกันครั้งละหลายคน พร้อมทั้งนำสุนัขไปด้วย คนไอนุใช้สุนัขล่าสัตว์ ป้องกันสัตว์โจมตี ให้สุนัขนำทาง เพราะสุนัขจำทางเก่ง และใช้สุนัขลากเลื่อน สุนัขที่ได้รับการฝึกสามารถโจมตีหมีที่หนักถึง 650 ปอนด์ได้ สุนัขถือว่าเป็นทั้งสัตว์เลี้ยงภายในบ้านและเป็นสุนัขล่าสัตว์

ภาพแสดงการล่าสัตว์

ก่อนล่าสัตว์ทุกครั้ง ชาวไอนุจะสวดขอเทพแห่งไฟ และเทพเจ้าแห่งการล่าสัตว์เพื่อให้ได้สัตว์ครั้งละมากๆ ตัว และขอเทพแห่งภูเขาให้ทุกคนปลอดภัย ไอนุมักจะล่าหมีในช่วงฤดูใบไม้ผลิ เชื่อกันว่า เป็นช่วงที่หมีอ่อนแอ เพราะหมีจะไม่ได้กินในช่วงที่หมีจำศีล นักล่าสัตว์ไอนุมักจะข้อมจับหมีที่เพิ่งออกจากที่จำศีล

นอกจากการล่าสัตว์ ไอนุยังทำนาเป็นอาชีพ แต่พื้นที่ที่สามารถทำการเพาะปลูกข้าวได้ในฮอกไกโดมีจำนวนจำกัด จึงไม่ถือว่า การทำนาเป็นอาชีพรองที่น่ารายได้มาให้ได้มากนัก งานเกษตรเป็นงานของผู้หญิง ข้าวที่ปลูกกันเป็น พืชหลัก คือ ข้าวฟ่าง

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลืออยู่เกี่ยวกับไอนุที่ฮอกไกโด ทำให้ทราบว่า สังคมยุคนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรมขนาดเล็กแบบดั้งเดิมซึ่ง ยังอยู่ในช่วงเวลาของวัฒนธรรมภาชนะเครื่องปั้นดินเผาชะทัซุมอน(Satsumon) และมีการปลูกข้าวฟ่างที่เรียกว่า Foxtail millet , ข้าวฟ่างจีน (Chinese millet), หน่อดีคคาน และ อื่นๆ ชาวไอนุเคารพ ข้าวฟ่าง (foxtail millet) และหน่อดีคคาน

(deccan grass) เสมือนหนึ่งเป็นพืชเพศชายและพืชเพศหญิง และให้คุณค่ากับพืชทั้งสองชนิดว่า เป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ของสามิและภรรยา

Foxtail millet

Chinese millet

ไอนุทำเกษตรกรรมเหมือนเป็นกิจกรรมเสริมจากการล่าสัตว์ การตกปลา และการเดินหาพืชในป่า ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกจึงมีขนาดเล็ก ผู้หญิงทำการเพาะปลูกเหมือนเป็นการทำงานบ้าน ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องทำการเกษตรกรรม เพราะงานหลักของผู้ชายคือ การล่าสัตว์ ตกปลา

การปลูกผักเริ่มมีความสำคัญเมื่อไม่นานมานี้ ญี่ปุ่นเป็นผู้นำมันฝรั่งมาให้ไอนุปลูกตั้งแต่ ค.ศ.1798 หัวผักกาดญี่ปุ่น กระเทียม (leek) แดงกวา และผักทองปลูกในยุคเอโดะ การเพาะปลูกที่กล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลจากชาวญี่ปุ่นซึ่งนำไปอยู่ในเขตนั้น ผักที่คนไอนุปลูกตั้งแต่อดีต คือ ผักกาด เทอ-นิฟ ที่เรียกว่า atane

การเตรียมพื้นที่ในการเพาะปลูก คนไอนุมักจะเลือกพื้นที่ที่มีต้นไม้หรือหญ้าเพียงเล็กน้อย และมักจะเลือกพื้นที่ที่ติดแม่น้ำ และการเก็บเกี่ยวใช้เคียวที่เรียกว่า toytayokpe

การเพาะปลูก

ชาวไอนุเกลี่ยพื้นที่เพื่อทำให้รากหญ้าหมดไปด้วย หลังจากนั้นก็ใช้เครื่องมือขุดเรียกว่า Shittap ซึ่งทำจากเขากวาง หรือทำจากต้นไม้ เพื่อขุดเอาตอไม้และทำการขุดดินให้เป็นก้อนเล็ก และท้ายสุดจะทำให้ดินเรียบสม่ำเสมอที่เรียกว่า areuwematapurip เมื่อหว่านเมล็ดพืช คนไอนุจะทำการหว่านเมล็ดพืชจากภาชนะที่ทำจากเปลือกไม้ให้กระจายทั่วพื้นที่ คนไอนุไม่เคยใส่ปุ๋ยเพราะทัศนคติความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับเทพว่า เมล็ดพืชเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนไอนุไม่ถางวัชพืช ไอนุใช้เครื่องมือที่เรียกว่า ichasey ขุดหญ้าพืช ซึ่งทำจากเปลือกหอยนางรมสด ดังนั้นนานๆครั้ง เมล็ดพืชจะถูกเก็บเกี่ยวหรือจะถูกตัดต้นจากราก การเก็บเกี่ยวเมล็ดพืชมักจะเก็บเกี่ยวโดยใช้เครื่องมือ มากกว่าที่จะทำการเก็บเกี่ยวโดยใช้มือ ชาวไอนุใช้ครก (nису) และ ลูกบด (iyutani) ในการนวดเมล็ดพืชและเอาเปลือกออกเพื่อจะรับประทานธัญพืชนั้นได้

นอกจากชาวไอนุจะดำรงชีพด้วยการหาปลาล่าสัตว์ และทำการเพาะปลูกแล้ว คนไอนุยังเก็บหาพืชป่าไว้เป็นอาหารด้วย การเก็บหาพืชป่าจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ผู้หญิงจะได้รับอนุญาตให้เก็บหาพืชป่าได้ในบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านของตน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บพืชป่าจะแตกต่างกันไปตามชนิดของพืช

“shittap” เป็นเครื่องมือขุดทำจากเขากวางหรือไม้ที่มีส่วนหัวเป็นรูปตะขอ ใช้เก็บเกี่ยวพวกถั่วลันเตา กระเทียม

“tureptani” มีลักษณะเป็นแท่งไม้ใช้เก็บพืชพวกลิลี่รูปหัวใจ (heartleaf lily)

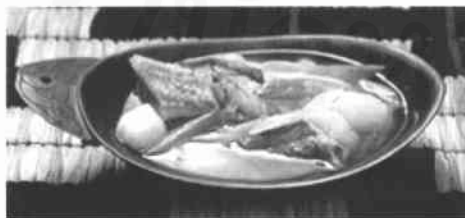
“puytaurayni” มีลักษณะเป็นไม้ปลายแหลม ใช้เก็บพวก Marsh-Marigold นอกจากนี้ยังมี มีดโต๊ะ (table knives) และ มีดภูเขา (mountain knives) ใช้ตัดก้านหรือลำต้นและรากของต้นไม้ คนไอนุจะนำพืชป่าที่เก็บได้ใส่ไว้ในถุงที่ทำจากเปลือกไม้ของต้น Linden หรือ Budozuru เรียกว่า saranip

ไอนุจะเก็บอาหารไว้ในห้องเก็บของเรียกว่า “pu” อาหารที่เก็บมักจะเป็นอาหารที่ได้จากการหาปลา สัตว์ และเก็บพืชผักธรรมชาติ อาหารที่ผลิตจากการเพาะปลูกและอื่นๆมักจะทำเพื่อให้พอมีชีวิตรอดในฤดูหนาวหรือช่วงที่อาหารขาดแคลน

อาหารจากเนื้อสัตว์ เช่น หมู และกวาง ใช้ต้มทำเป็นซุป์ ไอนุไม่กินเนื้อดิบ เนื้อจะตากแห้ง ร่มควันโดยวางไว้เหนือเตาผิงไฟ เนื้อสัตว์ที่รมควันใช้เปลือกไม้ห่อมัดและเก็บในห้องเก็บของ ปลาย่าง เช่น ปลาซัลมอน และปลาเทราต์ (trout) ผ่าครึ่งแล้วรมควัน พืชธรรมชาติและสินค้าเกษตรจะตากแห้งหรือต้มแล้วทำแห้งเก็บในห้องเก็บอาหาร ต้นสาลี ที่คนไอนุเรียกว่า ubayuri จะบดในครก (mortar) แล้วนำไปแช่น้ำเพื่อทำแป้ง แป้งจะทำแห้งแล้วเก็บ บางครั้งก็ปั้นเป็นก้อนเก็บไว้กิน

คนไอนุจะนำเนื้อสัตว์และปลาแห้งไปปรุงทำซุป์ บางครั้งคนไอนุจะกินอวัยวะภายในของหมูหรือกวางดิบๆ คนไอนุจะกินเนื้อปลาซัลมอนแช่แข็งในฤดูหนาวด้วย ชาวไอนุกินผลไม้ดิบ และจะใส่ผักสีเขียว ลำต้น ราก และ ใบของต้นไม้ลงไปนึ่งในซุป์ นอกจากนี้ยังกินข้าวโอ๊ตและข้าวต้มผสมกับพืชป่าด้วย

อาหารหลักของชาวไอนุ คือ ซุป์ เรียกว่า ohaw หรือ rur ส่วนอาหารจานรอง คือ ข้าวโอ๊ตต้ม เรียกว่า sayo “ohaw” แบ่งออกเป็นชนิดๆตามส่วนผสมที่ใส่ลงไป เช่น ซุป์เนื้อ (kam ohaw) ซุป์กระเทียม (pukusa ohaw) และ ซุป์ anemone (pukusakina)

Ohaw

Sayo คือข้าวโอ๊ตต้ม แบ่งออกเป็นชนิดต่างๆตามส่วนผสมเช่นกัน เช่น ซุปหญ้า barnyard (piyapa sayo) และ ซุปข้าวฟ่าง (munchiro sayo) นอกจากนี้ที่กล่าวข้างต้น ยังมีอาหารจำพวกพืชและผักต้ม เรียกว่า ratashkep และเมล็ดข้าวที่ใช้ในพิธีกรรม คนไอนุเพิ่มรสชาติของอาหารโดยการใส่ไขมันจากสัตว์หรือปลา เกล็ด และเครื่องเทศต่างๆ แต่แบ่งถ้วยเสิร์ฟและช้อนจะไม่ใช้ในการปรุงอาหาร คนไอนุจะกินอาหารมือเช้าและเย็นเป็นหลัก ส่วนมื้อกลางวันบางครั้งจึงจะกิน

ผู้ชายไอนุมักจะพูดถึงผู้หญิงไอนุว่า ช่างคุยจนทำให้เสียการงานดังเรื่องเล่าว่า เมื่อครั้งเทพผู้สร้างโลกกำลังทำงาน ได้ส่งเทพสององค์มาที่เกาะฮอกไกโด เทพองค์หนึ่งเป็นชาย เทพอีกองค์หนึ่งเป็นหญิง เทพชายไปทำงานทางซีกตะวันออกและเทพหญิงไปทำงานทางตะวันตกของฮอกไกโด เทพหญิงพบพี่สาวชื่อ ไอออยน่า (Aioinia) (ไอนุคนแรก) และสนทนากันนานจนลืมเวลา ต่อมาเทพหญิงนึกขึ้นมาได้ว่าเวลาได้ผ่านไปมากแล้ว จึงเริ่มเร่งงานเพื่อให้เสร็จ ความรีบเร่งทำให้ฮอกไกโดฝั่งตะวันตกไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นพื้นที่ที่ไม่อุดมสมบูรณ์เท่าฝั่งตะวันออก เมื่อถูกเทพชายต่อว่าเทพหญิงก็เริ่มร้องไห้ น้ำตาของเทพหญิงกลายเป็นน้ำตกแห่งแรกของโลก

นอกจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในนิทานเกี่ยวกับการสร้างโลกแล้ว ยังมีนิทานอื่นอีก เช่น “Yukar” คือ นิทานเกี่ยวกับวีรบุรุษ ในบางแห่งเรียกว่า “ yayerap” “sakorpe” หรือ “haw” ในซึครินเรียกว่า “hawki” วีรบุรุษของชาวไอนุเป็นเด็กชายกำพร้า มีหลายชื่อด้วยกัน เช่น Poiyaunpe, Pon-shinutapkaunkur, Pon-otasamunkur และ Yayresupo ผู้เล่าเรื่อง yukar จะนั่งที่กองไฟและเล่าเรื่องการผจญภัยของเด็กชายทุกคน และจะใช้ไม้ตะบองที่เรียกว่า repni ตีกองไฟ

นิทานบางเรื่อง วีรบุรุษจะเป็นมนุษย์ บางเรื่องเป็นเทพเจ้ามีหน้าตาคล้ายมนุษย์ ในเรื่องที่วีรบุรุษเป็นเทพจะมีชื่อ Aeoynakamuy , Ainurakkur

และ Okikurmi ซึ่งตกลงมาจากสวรรค์มาในโลกมนุษย์และผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ คล้ายมนุษย์และสามารถแสดงสิ่งเหนือมนุษย์ได้ ในเขต Iburi และ Hidaka เรียกเรื่องราวนี้ว่า oyna ในบางเขตเรื่องนี้ใช้ชื่อว่า kamuy yukar นิทานที่บอกว่า วีรบุรุษคือเทพเจ้าที่เป็นสัตว์ คือ kamuy yukar ผู้เล่าเรื่องจะเล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวกับศีลธรรมของเทพเจ้า โดยย่ำคำพูดที่ว่า “sakehe”

วรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่าปากเปล่าของชาวไอนุ ยังมีนิทานโบราณ (old tale) ที่เล่าสืบต่อกันมา คือ narrative uepeker ในบางแห่งเรียกว่า tuitak หรือ uchashkuma ใน ซัคชิน แม้ uepeker ที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเรื่องจริงของคนโบราณไม่ใช่เรื่องที่แต่งขึ้น ส่วนนิทานที่เรียกว่า ikopepka หรือ upashkuma จะเหมือนตำนานมากกว่า นิทานโบราณ (old tale)

Yaysama คือ วรรณกรรมปากเปล่าที่ผู้หญิงร้องเป็นเพลงตามอารมณ์ความรู้สึกของพวกเธอ โดยที่ไม่ได้เตรียมเนื้อร้องมาก่อน คำส่วนใหญ่ที่อยู่ในเพลงจะถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น

Upopo คือ เพลงที่ใช้ในงานฉลองต่างๆ โดยผู้หญิงจะนั่งล้อมวง แล้วตีฟาลังบรรจุที่เรียกว่า shintoko คำที่ใช้ร้องไม่ยาวแต่มักจะร้องซ้ำๆ กันหรือร้องประสานเสียงกัน

การสักรอบปากของผู้หญิงชาวโณ

ในสังคมของโณเองยังมีความเชื่อว่า ผู้หญิงมีเลือดที่ชั่วร้ายอยู่ในตัว การสักเป็นวิธีเดียวที่จะชำระล้างเลือดไม่ดีให้ออกได้ ดังนั้นผู้หญิงชาวโณจึงมักนิยมสักตามรอบปาก ตรงส่วนกลางของริมฝีปากบน บริเวณริมฝีปากล่าง หน้าผาก ลำตัว หลังมือ ปลายนิ้วมือตั้งแต่อายุ 12 -13 ปี โดยค่อยๆสัก เมื่ออายุครบ 15 – 16 ปี ผู้หญิงจะสักครบตามที่ควรจะสัก เมื่อสักครบแล้ว ผู้หญิงก็ถือว่าแต่งงานได้ ผู้สูงอายุต้องการให้เด็กผู้หญิงสักในช่วงวัยเด็กนั้นจะด้วยความเชื่อหรือทำตามประเพณีก็ตาม เด็กมักจะยอมให้สัก เพราะไม่อยากจะมีหน้าตาแตกต่างจากเด็กอื่น ผู้หญิงสูงอายุถึงแม้เคยสักมาแล้วเมื่อครั้งยังสาว แต่ก็สามารถจะสักอีกครั้งหนึ่งเมื่อต้องการหรือเมื่อเห็นว่ารอยสักจาง นอกจากสักแล้ว ผู้หญิงโณในอดีตยังไว้หนวดด้วย

ในการอยู่ร่วมกัน โณมีกฎระเบียบและมารยาทที่พึงปฏิบัติหลายอย่าง เช่น การเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูง ผู้ไปเยี่ยมจะต้องทำเสียงกระแอมบาง ๆ ให้เจ้าของบ้านรู้ว่ามิใช่แขกมาเยือนแขกจะเปิดประตูเข้าไปในบ้านเองไม่ได้ แต่แขกจะรู้ว่า

เจ้าของบ้านอยู่หรือไม่ แยกจะดูได้จากเสื้อที่วางไว้หน้าบ้าน การเข้าบ้านคนอื่นทางด้านตะวันออก ชาวไอนุถือว่าไม่สุภาพ เพราะเป็นทางเปิดที่ศักดิ์สิทธิ์

เมื่อเจ้าของบ้านเปิดประตู แยกจะถอดรองเท้าออก แล้วเดินตามเจ้าของบ้านเข้าบ้าน ทั้งเจ้าบ้านและแขกผู้มาเยือนจะนั่งลงกลางกระท่อม นั่งขัดสมาธิหันหน้าเข้าหากัน ส่วนกลางห้องของบ้านของชาวไอนุจะมีเตาไฟซึ่งให้ความอบอุ่นและเป็นที่สำคัญสำหรับหุงหาอาหาร

การต้อนรับแขก

ถ้าแขกจะต้องไปบ้านอีกหลังหนึ่ง จะค่อยๆเดินเข้าไปและทำเสียงกระแอมเป็นการส่งสัญญาณ ในขณะที่เดินเข้าไปในบ้านจะกุ่มมืออยู่ในระดับเดียวกับหน้าอก โดยให้มือข้างหนึ่งยื่นออกไปมากกว่าอีกข้างหนึ่ง เมื่อได้รับเชิญ

ให้นั่งลง มือทั้งสองจะถูไปมาช้า ๆ เป็นการแสดงความเคารพ เจ้าของบ้านจะทำอย่างเดียวกันเป็นการแสดงความเคารพตอบ ในขณะที่ถามสารทุกข์สุกดิบกัน ทั้งแขกและเจ้าของบ้านจะถูมือไปถูมือมาอยู่เรื่อย ๆ จนกว่าแขกจะบอกจุดประสงค์ของการมาเยือน

แขกผู้หญิงและแขกผู้ชายจะทำความเคารพต่างกัน แขกผู้หญิงทุกคนยกเว้นแม่ยายจะถอดผ้าคลุมศีรษะออกเมื่อเข้าไปภายในบ้านแล้ววางไว้ทางซ้ายมือ มือขวาจะปิดปากไว้ ให้นิ้วชี้ชี้ไปที่มือซ้าย และรอนจนกว่าเจ้าของบ้านอนุญาตให้พูด เมื่อลากลับแขกผู้หญิงจะต้องเดินถอยไปที่ประตู ถ้าผู้หญิงไปเยี่ยมบ้านคนอื่นกับผู้ชาย ผู้หญิงจะหันส่วนหลังให้ผู้ชายที่มาด้วยไม่ได้ ถือว่าไม่สุภาพ ในการทักทายเพศตรงข้าม ผู้หญิงจะต้องจ้องมองพื้นและปิดริมฝีปากด้วยมือ

ชาวโณมีความรู้สึกไวและช่างสังเกต ถ้าแขกบอกว่า จะมาเยี่ยมเพียงไม่กี่วัน และอยู่เกินจำนวนวันที่บอกหรือเชิญไว้ เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหาร ซึ่งเรียกว่า tolkootha ประกอบด้วยเนื้อและผักเพื่อเลี้ยงส่งแขก เจ้าของบ้านเลี้ยงเพื่อต้องการจะส่งสัญญาณให้แขกรู้ว่า เมื่อแขกรับประทานอาหารแล้ว แขกควรจะต้องลาจากไป แต่ถ้าแขกยังไม่ไป และแขกยังทำตัวเหมือนไม่รู้เรื่อง เจ้าของบ้านจะย้ายไปอยู่กับเพื่อนบ้านจนกว่าแขกจะไป ถ้าเจ้าของบ้านรู้ว่า แขกจะกลับก่อน เจ้าของจะเตรียมอาหารไว้

ความเชื่อเกี่ยวกับโลกหน้า

คนโณมองความตายว่า เป็นการแยกวิญญาณจากร่างกาย ร่างกายยังคงอยู่ในโลก วิญญาณไปอีกโลกหนึ่งในที่ซึ่งจะพบบรรพบุรุษ ชีวิตทั้งสองโลกจะเป็นแบบเดียวกัน คนโณเชื่อว่า โลกอีกโลกหนึ่งที่วิญญาณอยู่นั้นจะอยู่ใต้ดิน มีความเป็นอยู่คล้ายกับโลกที่คนมีชีวิตอยู่ แต่ต่างกันตรงที่โลกของคน จะ

ตรงข้ามกับโลกของวิญญาณคือ ขวากของโลกของคนจะเป็นชายในโลกของวิญญาณ ดังนั้นถ้าโลกของคนเป็นฤดูร้อน โลกของวิญญาณจะเป็นฤดูหนาว วิญญาณจะอยู่ในโลกแห่งวิญญาณจนกว่าจะกลับมาเกิดใหม่ สัตว์มีชีวิตทุกชนิดจะวนเวียนจากโลกหนึ่งไปอีกลูกหนึ่ง คือ โลกมนุษย์ไปยังโลกริเวณสำหรับไอ้หนู สวรรค์และนรกไม่ได้ต่างกัน และไม่มีการพิพากษาหลังตาย แต่การไปโลกริเวณบางครั้งก็มีปัญหาเช่นกัน คือ ถ้าวิญญาณเคยทำตัวเลวร้ายในขณะที่อยู่ในโลก บรรพบุรุษก็จะไม่รับ หมอผีก็ต้องสวดเพื่อขอให้บรรพบุรุษยอมรับวิญญาณเลวร้ายนั้น

คนตายจะถูกฝังเดี่ยว หลังจากฝังศพแล้ว ญาติห้ามมองกลับหรือร้องไห้เพราะจะทำให้คนตายอยากกลับมา คนไอ้หนูเชื่อว่า วิญญาณที่มีความผูกพันกับโลกมนุษย์มากจะกลับมาในรูปของนก

ชาวไอ้หนูมีความเชื่อเกี่ยวกับภพหน้าซึ่งประกอบด้วยวิญญาณที่เคยอยู่ในโลกนี้ และสิ่งไม่มีชีวิตที่มีพลังอำนาจควบคุมโลก เช่น ลม, ฝน, ลูกเห็บและไฟ เป็นต้น ภพหน้าและโลกปัจจุบันของไอ้หนูจะเหมือนกันทุกอย่าง ในโลกปัจจุบันจะมีวิญญาณ มนุษย์จะควบคุมได้หรือไม่อยู่ที่พลังมากน้อยของวิญญาณนั้น เครื่องมือต่าง ๆ และสัตว์เล็กเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถควบคุมได้ ในขณะที่อากาศและสัตว์ร้ายควบคุมยาก วิญญาณที่มีพลังจะได้รับความเคารพนับถือให้เป็นเทพ เทพทั้งหลายจะประทานรางวัลให้แก่ผู้บูชา คนที่ไม่บูชาจะต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก ชาวไอ้หนูแสดงความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษและวิญญาณซึ่งมีพลังอำนาจด้วยการบูชาเพื่อขอให้ช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครอง หมอผีจะเป็นสื่อกลางที่จะบอกถึงความโชคดีและโชคร้ายให้คนที่อยู่ในโลกนี้ได้ พิธีกรรมทางศาสนา มักจะเป็นเรื่องของผู้ชาย ผู้หญิงถือว่าไม่สะอาด จะเข้าร่วมพิธีกรรมไม่ได้ จนกว่าจะหมดประจำเดือน

ชาวไอนุจะพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้วิญญาณที่ควบคุมโลกพอใจ ชาวไอนุโดยทั่วไปนับถือเต๋า ถ้าพบเต๋าจะนำขึ้นฝังให้ตม้น้ำสาเกก่อนปล่อยลงทะเล ชาวไอนุนับถือเทพเจ้ามากมาย ได้แก่ เทพภูเขา, เทพลม เทพไฟ หรือฟูจิ (Fuji) ฯลฯ เทพแห่งไฟเป็นเพศหญิง และเป็นเทพที่ได้รับความเคารพมาก คนไอนุเชื่อว่า เทพอยู่ในธรรมชาติ เทพของไอนุจัดเป็นชั้นๆ เทพที่สำคัญที่สุด คือ เทพแห่งเต๋า (ไฟ) เทพแห่งภูเขา (สัตว์) และเทพแห่งทะเล (สัตว์ทะเล) และทุกสิ่งทุกอย่าง คนไอนุจะไม่ทิ้งเศษของที่ไม่ใช้ลงไปในเต๋าไฟซึ่งมีไฟ เพราะเทพอยู่ที่นั่น

ไอนุเชื่อเรื่องเทพและการเกิดใหม่ เทพของไอนุมี เทพเจ้าที่ เทพเจ้าแห่งไฟ เทพเจ้าแห่งหน้าต่าง เทพเจ้าแห่งเต๋าไฟ เทพทางเข้า (God of Entrances) เทพแห่งภูเขา เทพแห่งทะเล เทพแห่งทะเลสาบ เทพแม่น้ำ เทพแห่งการล่าสัตว์ เทพหมี เทพหม้อ เทพเรือ เทพต่างๆมักจะมีคุ้มครองมนุษย์และให้อาหาร ในเวลาเดียวกันก็วินิจฉัยมนุษย์ เทพเหล่านี้ไม่ได้เป็นเทพสูงสุด มนุษย์จะโต้แย้งเมื่อเทพทำผิดเกี่ยวกับมนุษย์ เทพจะช่วยคนในขณะที่คนก็ถูกคาดหวังให้รับใช้เทพ เทพและคนอยู่โดยอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เทพสามารถแปลงตัวเป็นคนและมีชีวิตอยู่คล้ายคนที่ทางตะวันออกของสวรรค์ หรือที่ไอนุเรียกว่า kamuy moshir และจะคุ้มครองมนุษย์ตลอดและส่งอาหาร เช่น ปลาซัลมอน กวาง มาให้คนไอนุ เทพบางครั้งก็แปลงกายเป็นสัตว์ พืช และ สิ่งของ เช่น บางครั้งก็เป็นหมี โดยใส่หนังหมี บางทีก็เป็นหม้อ ชาม หรือ เรือ

ในงานฉลอง มนุษย์จะถวายเหล้า ปลาซัลมอนแห้ง และ inaw ซึ่งเทพชอบ นอกจากเทพยังมีปิศาจหรือเทพเลวที่ทำให้มนุษย์มีความทุกข์ และมีโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะโรคอีสุกอีใสที่ชาวไอนุเรียกว่า pakorkamuy คนไอนุกลัวโรคนี้มากจนต้องมีพิธีไล่ปิศาจแห่งโรคภัยไข้เจ็บออกไปตลอดปี

เทพของไอนุแบ่งออกเป็น 3 แบบ

1. กลุ่มแรกเป็นวิญญาณที่อาศัยในเขตที่คนมีชีวิตรอยู่ เช่น เทพแห่งเตาไฟ เทพแห่งบ้าน เทพแห่งที่
2. เทพของสัตว์บกและสัตว์ภูเขา เช่น สุนัขจิ้งจอก ,หมาป่า นกฮูก และคนภูเขา หรือหมี ซึ่งมีความสำคัญ เทพแห่งทะเล ซึ่งอาศัยอยู่ในน้ำ เช่น ผู้สร้างปลา
3. เทพผู้อาศัยอยู่บนท้องฟ้า เช่น เทพเจ้าหญิงแห่งพระอาทิตย์ และพระจันทร์ และเทพมังกร

พิธีกรรมของชาวไอนุ

ในสังคมไอนุ ไม่มีพระทางศาสนาที่ทำหน้าที่เป็นอาชีพร หัวหน้าหมู่บ้านจะทำพิธีที่เห็นว่าจำเป็น บ้านของหัวหน้าหมู่บ้านจะใช้เป็นที่ประชุมของส่วนรวม

ไอนุจะนั่งบนพื้นที่ปูด้วยเสื่อ ไอนุจะชอบคุณเทปก่อนกิน ผู้ชายไอนุใช้ตะเกียบ ผู้หญิงใช้ช้อนทำด้วยไม้ และสวดขอเทพแห่งไฟในยามเจ็บป่วย คนไอนุเชื่อว่า วิญญาณเป็นอมตะ วิญญาณจะได้รับรางวัลในดินแดนเทพและได้รับการลงโทษในนรก

คนไอนุจะมีงานฉลองหลายงาน เช่น ส่งวิญญาณเทพที่แปลงเป็นสัตว์ พิซ และสิ่งของ เช่น พิธี iyomante ซึ่งเป็นพิธีสำคัญที่ส่งวิญญาณหมึกกลับ ซึ่งมักจะทำกันในช่วงเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์เมื่อหิมะตกหนัก

พิธี Iwakte เป็นพิธีส่งวิญญาณเกี่ยวกับสิ่งของที่ไม่ใช้ หรือสิ่งของที่เก่า การส่งวิญญาณสัตว์เล็ก เช่น กระรอก กระต่าย (hare) กลับบ้าน ถ้าถ่านจากเตาไฟและข้าวฟ่าง จะรวมกันเพื่อส่งกลับไป นอกจากนี้พิธี Iwakte ยังมี พิธีศาสนาสำหรับบรรพบุรุษ พิธีเสริมสร้างการสร้างบ้านใหม่ พิธีฉลองการจับปลาซัลมอนครั้งแรก และ shishamo เป็นต้น

พิธีในการส่งวิญญาณต่างๆแล้ว ไนอยังมีพิธีเต้นรำแบบอื่นอีก ได้แก่ “Sarorunrimse” การเต้นรำแบบนกกระเรียน “Hanchikap rimse” การเต้นรำแบบนกน้ำ “Chak peeyak” การเต้นรำแบบนกนางแอ่น “Chikapne” หรือ “Hararki” การเต้นรำแบบนก “Chironnup rimse” การเต้นรำแบบสุนัขจิ้งจอก “Isepoupopo” การเต้นรำแบบกระต่ายป่า “Erum upopo” การเต้นรำแบบหนู “Fumperimse” หรือ “Fumpenere” การเต้นรำแบบปลาวาท “Ponkenetay” การเต้นรำที่เป็นสัญลักษณ์ของป่าดำโบราณ “Sir kor kamuy” การเต้นรำแสดงการเก็บลูกโถก

ในพิธีเต้นรำ “Fumperimse” เริ่มจากการแสดงโดยมีผู้เฒ่าหญิงกำลังหาปลาพที่มีความอ่อนแอและนอนอยู่ที่ชายหาด เมื่อชาวบ้านรู้ข่าว ก็จะมาฆ่าและเนื้อปลาพ (ที่เทพเจ้าส่งมาให้) ผุ่่นกกากก็จะพากันบินโฉบอาหารที่จัดไว้ในงานเลี้ยง พิธีนี้เป็นการเต้นรำเพื่อสวดอ้อนวอนให้สามารถล่าสัตว์ได้จำนวนมาก

นั้งลัอมวงร้องเพลง upopo

อย่างไรก็ตาม เพลงที่ใช้ในการประกอบการเต้นรำจะมีจำนวนมากและแตกต่างกันไปตามเขตการปกครอง ในปัจจุบันยังคงมีการรักษาและถ่ายทอดต่อกันมาในสอกโกโด

ชาวโอบุเชื่อว่า การอยู่ร่วมกันต้องมีความสันติสุขในชีวิต เพราะเทพเจ้าคุ้มครองปกป้องและส่งอาหารให้มนุษย์ไว้ดำรงชีพ ดังนั้นชาวโอบุจึงบูชาเทพเจ้าด้วยการจัดงานเฉลิมฉลองเพื่อเต้นรำบูชา การเต้นรำคือการแสดงความรู้สึกสนุกสนาน และความโศกเศร้าร่วมกันกับเทพเจ้า ดังนั้นจึงถือเป็นบทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่งในชีวิตประจำวัน การเต้นรำในงานฉลองต่างๆ จะใช้การร้องเพลงและเล่นดนตรีร่วมกัน

นักร้องวงร้องเพลง upopo

เพลงที่ใช้ร้องคือ “upopo” ผู้ร้องจะนั่งล้อมเป็นวงและตีผาฉินโตโกะ (shintoko) เป็นจังหวะ

ส่วน “rimse” คือการทำให้เกิดเสียงดังโดยการเต้นและร้องเพลงผสมกัน

“brewing dance” คือการแสดงถึงการนึ่งข้าวและการกรองน้ำผลไม้

“Pounding dance” คือการแสดงการบดเมล็ดข้าวในครก ใน shiraoi เสียงตะโกนในการเต้นรำที่เรียกว่า “Pounding dance” คือ “hessa ho” หรือ “hessa ho ho” เป็นการเพิ่มจังหวะเพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานรู้สึกยินดีและทำงานได้ดีขึ้น ซึ่งคำว่า “hessa” สันนิษฐานว่ามาจาก “fussa” ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในภาษาเวทมนตร์ เมื่อเกิดภัยพิบัติหรือความหายนะในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะกวัดแกว่งดาบขึ้นและลงในขณะที่เท้าของพวกเขาจะตบกับพื้นดิน

เพื่อให้วิญญาณชั่วร้ายตกใจกลัวและหนีหายไป นอกจากนี้ยังมีการเดินรำเพื่อขู่เทพเจ้าชั่วร้าย เรียกว่า “emush rimse” เป็นการเดินรำเพื่อปลุกเร้าวิญญาณ โดยผู้ขยจะกวัดแกว่งดาบอย่างแข็งแรงบึกบึนต่อสู้กัน การตะโกนแสดงความกล้าหาญมั่นใจ ในบางครั้งจะมีการตีที่คานบ้าน “ku rimse” คือการเดินแบบโค้งคำนับศีรษะของผู้ชาย

สิ่งที่ดึงดูดความสนใจในงานฉลองต่างๆ คือ “hekurisarari” ซึ่งมีลักษณะเป็นเถาไผ่เป็นส่วนหนึ่งในการเดินรำ การเดินรำมีกำเนิดมาจากความต้องการบูชาเทพเจ้า แต่ในปัจจุบันกรเดินรำได้ค่อยๆ พัฒนาเป็นความบันเทิงแทนการบูชาเทพเจ้า

นอกจากเรื่องเทพแล้ว ชาวโง่ยังมีความเชื่อเรื่องปีศาจ เช่น ภู เป็นต้น คนโง่เชื่อว่า คนที่นอนอ้าปาก ภูจะเข้าสิงร่างได้ หมอผีโซ่งเป็นสื่อติดต่อกับวิญญาณชั่วร้ายและใช้เพื่อล้างแค้น

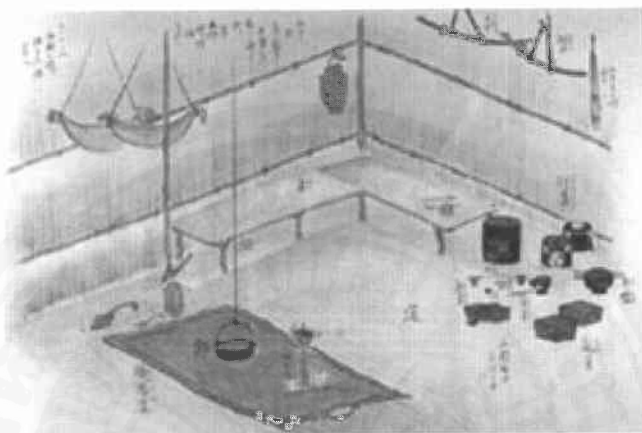
ชาวโง่ยังเชื่อว่า เส้นผมมีอำนาจลึกลับ คนโง่จะไม่ตัดผมสั้นเพราะเชื่อว่าผมสั้นจะทำให้ชีวิตสั้น

ชาวโง่ไม่มีการสร้างเรือนสำหรับประกอบพิธีในทางศาสนา และไม่มีนักบวชเต็มเวลา หัวหน้าครอบครัวจะรับทำหน้าที่แทนคนในบ้านที่จะทำพิธีให้เทพต่าง ๆ พิธีเฉลิมฉลองมักจะกระทำในโอกาสที่ได้รับผลสำเร็จจากการล่าสัตว์ และในงานแต่งงาน

บ้านไอนุในยุคไทโซ

ชุมชนไอนุจะมีถิ่นฐานอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำ แต่ละครอบครัวจะสร้างกระท่อมบนที่ดินผืนเล็ก ๆ ของตน กระท่อมแต่ละหลังสร้างด้วยไม้รวก และเสาไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุงด้วยจาก ฝาผนังทำด้วยหญ้า และไม้ไผ่ กลางห้องเจาะช่องให้ควันไฟออก มีเสาค้ำ มีทางเข้าบ้านทางตะวันตกผ่านห้องเล็ก ไปสู่เป็นห้องใหญ่ พื้นห้องเป็นดิน ปูด้วยเสื่อหรือหนังสัตว์สำหรับเป็นที่ไว้นั่งและนอน บ้านจะมีขนาดกว้างยาว 7×5 มี 3 หน้าต่าง อยู่ด้านข้างหันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทางของเทพเจ้าและเป็นที่ยางเครื่องมือที่ใช้ในงานฉลอง ไอนุเชื่อว่าหน้าต่างศักดิ์สิทธิ์ ไม่ควรจมองเข้าไป บ้านไอนุจะมีเตาผิงไฟอยู่ใกล้ทางเข้าสามีและภรรยาจะนั่งฝั่งซ้ายของเตาไฟ ลูกและแขกนั่งด้านขวาของเตาไฟ บ้านจะมีพื้นยกขึ้นมาเรียกว่า iyoykir อยู่หลังเตาผิงไฟด้านซ้าย

ภายในบ้านโหนดในยุคเอโดะ

บ้านโหนดมักจะมีห้องเดียว มักจะทำด้วยท่อนไม้ บ้านแต่ละส่วนจะมีหน้าต่างต่างกัน หน้าบ้านจะคั่นด้วยคาน มีหน้าต่างซึ่งเป็นหน้าต่างพิเศษผ่านกลางบ้านจะเป็นเตาไฟ คนโหนดที่ร่ำรวยก็จะมีหลายเตา อาหารจะทำในบ้าน กิจกรรมหลายอย่างมีศูนย์กลางอยู่รอบเตาไฟ

ในขณะที่ผู้ชายอยู่บ้าน ผู้ชายมักจะแกะสลักวัตถุเกี่ยวกับศาสนา ถ้าไม่แกะสลักเป็นเทพ ก็จะเป็นเครื่องใช้ เทพส่วนใหญ่จะแกะจากไม้ที่ใช้ในพิธีกรรม ในช่วงที่สวด ผู้หญิงถูกห้ามไม่ให้แตะวัตถุเหล่านี้ วัตถุที่แกะสลัก เช่น เครื่องใช้เกี่ยวกับอาหารจะทำอย่างประณีต และถือว่าเป็นงานศิลปะ

ผู้หญิงจะเชี่ยวชาญในการทำเสื้อผ้า เสื้อผ้าจะทำจากหนังปลาและหนังแมวน้ำ ส่วนลวดลายที่อยู่บนเสื้อผ้าจะมีสัญลักษณ์พิเศษแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม ลวดลายจะบ่งบอกถึงที่มาได้

ชาวไอนุ สวมเสื้อผ้าหลายแบบ ทำจากหนังของนก (birdskin) ประกอบด้วยขนของนกนางนวล ขนนกกาฬ และนกชนิดอื่นๆ เสื้อผ้าที่ทำจากหนังสัตว์ เช่น หมิ กวาง สุนัขจิ้งจอก สุนัขและสัตว์ป่าชนิดอื่น หนังปลาทำจากปลาซัลมอน และปลาเทราท์ (Trout) เสื้อผ้าที่ทำจากพืชและข้าวไรน์ (Rye)

แม้ว่าในปัจจุบัน ชาวไอนุจะไม่สวมเสื้อผ้าโบราณที่กล่าวข้างต้นแล้วก็ตาม แต่เสื้อผ้าที่ทำจากเปลือกไม้ (bark) ยังคงมีอยู่ และผ้าทอ (attush) เป็นผ้าที่มีชื่อเสียง ผ้าทอ “attush” ทำมาจากเส้นใยจากเนื้อผิวในของต้นไม้ เช่น Elm ไอนุที่ซัคคาริน จะสวมเสื้อผ้าแบบนี้ ขณะที่ไอนุ สวมเสื้อผ้าจากเปลือกไม้ที่เย็บหรือปักเป็นชุดทางการ เสื้อที่ไอนุใส่ทุกวันจะเป็นชุดที่ไม่มีลวดลาย ในปลายยุคเอโดะ ไอนุได้เสื้อที่ทำจากผ้าฝ้ายจำนวนมาก จากการค้าขายและการทำกิจกรรมร่วมกันกับญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในเกาะฮอนชู (Honshu) คนไอนุจะใส่เสื้อทำด้วยผ้าฝ้าย ที่มีการเย็บและปัก เรียกว่า “chikarkarpe” ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งที่เราปัก

การแต่งตัวของชนเผ่าไอนุ

เสื้อผ้าของชนเผ่าไอนุ

นอกจากเสื้อผ้าแบบต่างๆ ที่กล่าวก่อนหน้านี้แล้ว ยังมีเสื้อผ้าของไอนุที่เรียกว่า “kaparamip” ซึ่งใช้ผ้าสีขาวจำนวนมากเย็บประดับ kaparamip แปลว่า เสื้อผ้าบาง “ruunpe” เป็นเสื้อผ้าที่มีการปักอย่างประณีต เสื้อผ้าโบราณจะยังคงเห็นได้ในบางเขตรวมทั้งshiraoi “Chijiri” เป็นผ้าที่ใช้กับเสื้อผ้าที่ปักโดยไม่มีการตัดเย็บต่อเติม นอกจากนี้ที่กล่าวข้างต้น บางครั้งชาวไอนุ ยังใส่ชุดที่เป็นทางการที่

นำมาจากต่างประเทศกับเสื้อโบราณ เสื้อคลุมและเสื้อที่ใช้ในการรบนำเข้ามาจากเกาะซอนซู เรียกว่า "kosonte" ส่วนเสื้อ "Santan" เป็นเสื้อผ้านำเข้าจากทวีปเอเชียโดยผ่านจากซัครินมาซอกไกโด ถูกเรียกว่า "manchiwkosonto" ในซัคริน เชื่อกันว่า ผู้ชายและผู้หญิงชาวไอนุสวมใส่ผ้าชั้นใน ปัจจุบันผู้หญิงไอนุใส่ผ้าชั้นในเรียกว่า "mour"

แต่ละหมู่บ้านจะมีลวดลายบนผ้าเปลือกไม้เป็นของตน โดยเฉพาะคนนอกหมู่บ้าน ดูลวดลายจะรู้ทันทีว่า เป็นผ้าเปลือกไม้จากชุมชนใด ผู้ชายและผู้หญิงจะใส่ผ้าที่มีลวดลายต่างกัน ผ้าของผู้หญิงจะมีลวดลายตกแต่งมากกว่าผ้าของผู้ชาย ผู้ชายไอนุค่อนข้างจะพิถีพิถันกับความละเอียดในการเย็บผ้า ถ้าผ้าชั้นในเย็บไม่เรียบร้อย ผู้ชายจะให้ผู้หญิงเลาะแล้วเย็บใหม่ แต่เนื่องจากชาวไอนุอาศัยอยู่ในเขตหนาวจึงไม่มีนุ่น ไอนุใช้เปลือกไม้ทำเสื้อผ้าด้วยการทุบเปลือกไม้ให้เป็นแผ่นบางแล้วนำมาทำเป็นเสื้อผ้าและตกแต่งลวดลายซึ่งสามารถใช้ได้เป็นเวลานาน

นอกจากเปลือกไม้ ชาวไอนุยังใช้หนังหมี หนังกวางทำเสื้อผ้า ต่อมาญี่ปุ่นห้ามล่าสัตว์ทำให้ไม่มีเสือหนังสัตว์ใช้ ชาวไอนุจึงหันมาใส่เสื้อแบบตะวันตกและลิมวิธีทำเสื้อผ้าจากเปลือกไม้ คนไอนุรุ่นใหม่ก็ไม่อยากใส่ผ้าที่ทำจากเปลือกไม้และหนังสัตว์ ทำให้ชาวไอนุต้องใช้เงินไปซื้อผ้ามาใช้

เครื่องประดับของชาวไอนุ ผู้ชายสวมมาลัยสิริระ เรียกว่า Sapanpe ซึ่งจะถูกสวมเมื่อมีการเฉลิมฉลองงานสำคัญ Sapanpe ทำจากไผ่ซึ่งมัดรวมกันโดยทำให้แต่ละชิ้นมีความเรียบ

มงกุฎซึ่งทำจากไม้ที่ประกอบรวมกันแต่ละชิ้นจะทำให้เป็นรูปร่างคล้ายกับเทพเจ้าซึ่งเป็นสัตว์ และมีการตกแต่งด้วยเครื่องประดับต่างๆอีกตรงกลางตัวมงกุฎ เครื่องแต่งกายชายอีกอย่างคือ กระบี่ เรียกว่า emush เพื่อความปลอดภัย คนโหนดจะมีสายสะพายกระบี่พาดกับไหล่

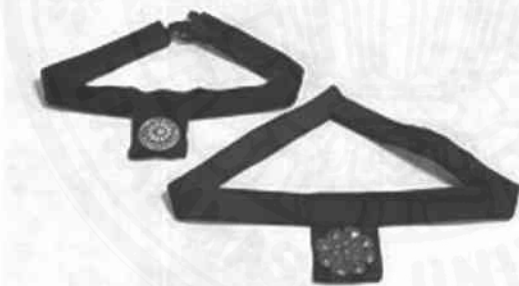
ผู้หญิงคาด Matanpushi บนศีรษะซึ่งเป็นผ้าคาดศีรษะ และใส่ต่างหูที่เรียกว่า ninkari ซึ่งมีลักษณะเป็นห่วงขนาดใหญ่มีลูกกระพรวน ทั้งชายและหญิงโหนดชอบใส่ต่างหู เด็กผู้ชายจะใส่ทั้ง Matanpushi และ ninkari อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันผู้หญิงก็สวมใส่เครื่องประดับทั้งสองอย่างได้ นอกจากนี้ยังมีผ้ากันเปื้อนเรียกว่า maidari ที่ใส่จนเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกายผู้หญิง ในเอกสารที่

ปรากฏในอดีต กล่าวว่าผู้ชายใส่ผ้า maidari และบางครั้งผู้หญิงก็สวมทำไรที่เรียกว่า lekunkani

ผ้าคาดศีรษะ

สร้อยคอ

สร้อยคอที่ทำจากผ้า

ตุ้มหู

ผู้หญิงสวมสร้อยคอที่เรียกว่า rekutunpe ทำจากผ้าและตกแต่งด้วยชิ้นโลหะสลักรูปต่างๆ ผู้หญิงจะใส่สร้อยคอที่ยาวไปถึงหน้าอก เรียกว่า tamasay หรือ shitoki ลูกปัดแก้วบางชนิดนำมาใช้เป็นสร้อยคอ โอบุซื้อลูกปัดแก้วจากทวีปเอเชีย โอบุยังรับลูกปัดแก้วซึ่งตระกูลมะทsumae (Matsumae) แอบทำส่งให้

ชุมชนหมู่บ้านของโอบุเรียกว่าโกตัน (kotan) ในภาษาโอบุ ชุมชนหนึ่งมีหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีประมาณ 20 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ยจะมี 4 – 7 คน น้อยครัวเรือนที่มีถึง 10 คน เมื่อญี่ปุ่นให้ย้ายสถานที่หาปลา ผลคือทำให้โกตันแบบเดิมค่อยๆสลายไป และหมู่บ้านที่มีครอบครัวหลายๆครอบครัวก็เกิดขึ้นรอบสถานที่หาปลา นอกบ้านจะมีห้องน้ำชายเรียก ashinru และห้องน้ำหญิง เรียก menokoru และมีห้องเก็บของเรียก pu ไว้เก็บอาหาร และก็มีกรงไว้ขังหมี เรียกว่า Heper set มีปลาแห้งห้อยไว้ มีพืชที่ขึ้นตามธรรมชาติบนแท่นที่เรียกว่า nusasan จะหันไปทางทิศตะวันออกของบ้าน ซึ่งตั้งเรียงรายอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำ หรือใกล้แหล่งล่าสัตว์อยู่ในที่ล่าสัตว์และตกปลาได้ง่าย

ซ้าย-กรงหมี(Heper set) ขวา-ห้องเก็บของ(pu)

ผู้นำชุมชนมีหน้าที่หลักคือ เสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในชุมชน เป็นผู้นำในการล่าสัตว์ เป็นผู้นำในการโจมตีศัตรู และมีหน้าที่รับผิดชอบงานพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีฉลองเกี่ยวกับหมี (Bear Festival) เป็นต้น นอกจากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้ว ผู้นำไอนุยังต้องเป็นผู้ตัดสินกรณีทะเลาะวิวาทภายในหมู่บ้านด้วย

หมู่บ้านของไอนุแต่ละแห่งจะปกครองตนเองภายใต้การดูแลของผู้อาวุโสในชุมชน หมู่บ้านจะปกครองด้วยการสืบสายตระกูลทางพ่อ แต่เป็นการสืบสายทางพ่ออย่างไม่เคร่งครัด ลักษณะครอบครัวจะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยายก็ได้ สมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัวจะมี ภรรยา ลูกๆ และพ่อแม่ของผู้ชาย ถ้าหัวหน้าครอบครัวเป็นลูกชายคนโต พ่อแม่ฝ่ายชายก็มักจะอยู่ด้วย ไม่มีข้อห้ามในสังคมไอนุที่ห้ามพ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ให้อยู่ด้วยกับบ้านลูกเขย ในสังคมไอนุ ทรัพย์สินของพ่อจะเป็นของลูกชายคนโตซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องดูแลพ่อแม่ ส่วนทรัพย์สินของแม่มักจะให้แก่ลูกสาว เนื่องจากความไม่เคร่งครัดในการสืบเชื้อสายทางพ่อ ทำให้มองสังคมไอนุว่า เป็นระบบสืบเชื้อสาย 2 ทาง (bilateral descent system) คือนับญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ถ้านับญาติจากทางฝ่ายชายจะใช้ตราสัญลักษณ์เป็นรูปสัตว์ ถ้านับญาติฝ่ายหญิงจะต้องดูที่มาของสายเลือด (itokepai) จากเข็มขัดของแม่ฝ่ายหญิง (ponkut of upsor)

คนไอนุไม่สามารถแยกศาสนาจากชีวิตประจำวันได้ ทุกเหตุการณ์มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์และมีความสำคัญทางจิตใจ คนไอนุนับถือผีสางเทวดา ไอนุเชื่อว่า วิญญาณอยู่ทั้งในมนุษย์ พืช สัตว์ทุกอายุทุกประเภท วัตถุที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ และเสื้อผ้า เป็นต้น วิญญาณจะออกจากร่างชั่วคราวในเวลาฝัน และออกจากร่างถาวรคือ ตอนตาย งานศพที่ถูกต้องจำเป็นต้องมีความปลอดภัยในการเดินทางหลังตาย การจัดการไม่ดีจะนำมาซึ่งความเจ็บป่วย หมอผีเท่านั้นที่จะรักษาโรคประเภทนี้ได้ ซึ่งมักจะเข้าใจว่าเป็นผลมาจากการสิงของวิญญาณ

งานฉลองเกี่ยวกับหมี

งานฉลองเกี่ยวกับหมี (Bear Festival) เป็นงานฉลองที่สำคัญที่สุดของชาวไอนุ งานฉลองหมีเป็นงานฉลองเพื่อแสดงความกตัญญูต่อเทพหมีที่ให้ของขวัญแก่ชาวไอนุ คือให้หนังทำเสื้อผ้าและให้เนื้อเป็นอาหาร ชาวไอนุเชื่อว่างานฉลองหมีเป็นการให้เกียรติ แสดงความรักและความนับถือต่อหมี

นักล่าหมีชาวไอนุจะภูมิใจมากที่สามารถจับหมีมาเลี้ยงที่บ้านเพื่อเก็บไว้จัดงานเลี้ยงฉลองใหญ่ เมื่อคนไอนุจับลูกหมีได้ คนไอนุจะเลี้ยงด้วยความรักเหมือนเลี้ยงลูก บางรายปล่อยให้ลูกหมีเล่นกับลูกของตน ถ้าลูกหมีตายก่อนงานเลี้ยงฉลอง คนไอนุจะร้องไห้เสียใจมาก เมื่อลูกหมีโตและแข็งแรง ซึ่งกว่าจะแข็งแรงพอก็ต้องเลี้ยงประมาณ 2-3 ปี ถึงจะนำมาฆ่าในงานเลี้ยงได้

หมีเป็นสัตว์ร้ายที่ชาวไอนุรู้จักและนับถือมาก คนไอนุเชื่อว่า หมีเป็นสัตว์ที่มีทั้งพลังและอำนาจ ก่อนที่จะมีงานฉลอง คนไอนุจะนำออกจากกรง ผูกเชือกรอบคอ และจูงหมีให้เดินไปรอบหมู่บ้านให้ทุกคนดูเป็นขวัญตา

เมื่อหมีโตพอจะทำพิธีฉลอง เจ้าของหมีจะเชิญคนในหมู่บ้านมาร่วมงานฉลองด้วยข้อความว่า ข้าพเจ้าชื่อ..... ยินดีจะมานับญาติ เทพน้อยที่รัก (หมี) ซึ่งเคยอาศัยอยู่บนเขา ขอเชิญเพื่อนๆ มางานเลี้ยง เพื่อร่วมกันแสดงความยินดีในการส่งเทพไป

เมื่อแขกรับเชิญมา จะเชิญให้เข้าไปในกระท่อมและนั่งรอบกองไฟ ผู้ชายนั่งหน้า ผู้หญิงนั่งหลัง มีการรับประทานอาหารจากเบ่ง และดื่มเบียร์ที่ทำจากข้าวฟ่าง เป็นการอุ่นเครื่องก่อนพิธีกรรมจริง

เมื่อแขกรับเชิญมาพร้อม ผู้ชายจะออกจากกระท่อมแล้วค่อยๆ เข้าใกล้กรงที่มีหมี ทุกคนจะนั่งเป็นวงกลมใหญ่ โดยมีผู้ชายอยู่ข้างหน้า ผู้หญิงนั่งข้างหลัง

ไอนุผู้ชายจะเป็นคนทำพิธีบูชาลูกหมี ทุกคนทั้งชายและหญิงจะเดินรำและปรบมือ ผู้อาวุโสจะเล่าให้ฟังว่า งานฉลองหมี เป็นการส่งลูกหมีกลับไปอยู่กับบรรพบุรุษ งานฉลองหมีจึงเป็นงานที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกียรติแก่ลูกหมี

ผู้อาวุโสหมู่บ้านจะพูดกับหมีว่า หวังว่าลูกหมีจะไม่ขัดข้อง หรือโกรธเคืองต่อการกระทำของคนไอนุ เพราะคนไอนุสรรเสริญ และจัดพิธีขึ้นมาด้วยความรักหมี

หัวหน้าชุมชนจะยิงหมีด้วยลูกศรให้มีแผล การยิงลูกศรจะทำให้ลูกหมีโกรธ ชายไอนุเชื่อว่า ชายใดที่แทงหมีให้เลือดออกได้ก็จะโชคดี เมื่อลูกหมีล้มลงหมีจะถูกตัดหัวออกและลอกหนัง ในขณะที่ฆ่าหมี คนไอนุต้องพยายามไม่ให้หมีร้อง เพราะไอนุเชื่อว่า จะนำโชคร้ายมาให้ หมีที่ตายจะวางไว้ที่แท่นบูชา ในการบูชาจะมีการเดินรำด้วย

ตามปฏิทินไอนุมีการจัดเลี้ยงฉลองด้วยการเชิญคนจากชุมชนอื่นมาร่วมรับประทานอาหารที่จัดเตรียมไว้ที่ซึ่งชาวไอนุคิดว่าเป็นอาหารดีพิเศษ เช่น เกาลัดและไข่ปลา เป็นต้น

พิธีฉลองหมีเป็นพิธีกรรมที่ค่อนข้างแปลกสำหรับคนต่างชาติ ผู้หญิงจะเป็นผู้จัดเตรียมของไว้ใช้ในงานฉลอง จะต้องโกนหน้าผากของสามีและหลังคอของสามี และแต่งเติมสีใหม่ตรงรอยสักด้วยเลือดสด

งานฉลองจะใช้เวลา 3 วัน 3 คืน คืนแรก ทางซ้ายของเตาไฟ จะมีงานฉลองอย่างลับๆ เรียกว่า Keo-Mante ซึ่งเป็นการส่งร่างของหมีที่ตาย หัวสมอง ลิ้น ลูกตาจะถูกเอาออกมา แล้วใส่ดอกไม้ พิธีฉลองจะทำตอนเที่ยงคืนและส่งเทพกลับสวรรค์ ผู้หญิงไม่อนุญาตให้เข้าร่วมพิธีฉลองเกี่ยวกับหมี งานฉลองนี้ไม่เกี่ยวกับการทำให้วิญญาณหมีสงบ แต่เป็นการให้อาหารแก่มนุษย์ ความสำคัญของงานฉลองอยู่ตรงความสัมพันธ์กับเทพ (Kindaichi 1949)

พิธีเกี่ยวกับหมีของไอนุ ทำให้นักวิชาการนึกถึงพิธีเกี่ยวกับหมีในยูคหินเก่าและการมาของเทพเจ้าหญิงซึ่งเป็นเทพหมีที่เป็นเทพแม่ ไอนุเป็นชนเผ่าเดียวที่มีพิธีเกี่ยวกับหมีจนถึงราวช่วง 1920 ข้อที่น่าสังเกต คือ หมีที่ใช้ในพิธีจะต้องเป็นตัวผู้ ไม่ใช่หมีที่เป็นเทพแม่ ผู้ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ให้ชีวิต

คนไอนุกินเนื้อหมี ส่วนกะโหลกหมีจะเสียบไว้ที่ไม้ยาว และถือเป็นเครื่องรางที่ดีที่สุดของชุมชน

พิธีกรรมทั้งหมดมักจะใช้เวลา 2 ปี รวมตั้งแต่จับและเลี้ยงลูกหมี คนที่จับลูกหมีจะต้องเลี้ยงลูกหมีที่บ้านเป็นอย่างดี ในช่วงพิธีกรรมคนที่อยู่ไกลจะมาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์มิตร พิธีกรรมหมีจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเหนียวแน่น และความมั่นคงในบรรดาคนที่อยู่ห่างกันในทางภูมิศาสตร์ หมีจะถูกยิงและฆ่าด้วยลูกศรโลหะ การฆ่า เป็นการปลดปล่อยวิญญาณหมีให้กลับภูเขามาเกิดใหม่

พิธีฉลองการปลดปล่อยวิญญาณหมี จะเป็นปลายฤดูหนาว ซึ่งเป็นเวลาที่คนไอนุจะย้ายไปอยู่ในที่ซึ่งเป็นที่อยู่ฤดูร้อน

งานพิธีส่งลูกหมีกลับไปหาบรรพบุรุษเป็นงานที่ทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นรู้สึก ว่า คนไอนุเป็นคนที่ไม่มีจิตเมตตา แต่ในการลงโทษผู้กระทำผิด ชาวไอนุจะไม่เคยลงโทษผู้กระทำผิดถึงชีวิต ชาวไอนุไม่มองการตายเป็นการลงโทษ การลงโทษโดยทั่วไปของชาวไอนุ มักจะเป็นการลงโทษทางกายภาพคือ ตั้งแต่การโบยตี จนกระทั่งทำให้อาย ตัดปลายหู และทำให้เดินไม่ได้ จนต้องคลานตลอดชีวิต หรือเนรเทศไปอยู่ในสถานที่ซึ่งไม่มีนก ไม่มีต้นไม้ ซึ่งสถานที่กล่าวนั้น เข้าใจกันว่า คงจะเป็นไซบีเรีย บางชุมชนให้ผู้กระทำผิดปีนหม้อใหญ่ขณะต้มบนเตา และไม่ยอมให้ลงจนกว่าผู้กระทำผิดจะยอมสารภาพผิด

ไม่ว่าการลงโทษจะเป็นอย่างไร การลงโทษชายและหญิงจะต่างกัน การลงโทษผู้หญิงบางครั้งจะให้สับยาหลายกลองต่อเนื่องกันแล้วเอาขี้เถ้าใส่ น้ำบั้งคับให้กิน

พิพิธภัณฑ์คนไอนุที่มีชื่อเสียง คือ Porotokotan สร้างขึ้นในปี 1976 โดยกองทุน Shiraoi Foundation for the Preservation of Ainu Culture เพื่อรักษาวัฒนธรรมของคนไอนุ เป็นโครงการเพื่อส่งเสริมให้สามารถศึกษาวัฒนธรรมได้ง่ายไม่ซับซ้อน ในปี 1984 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านคนไอนุ (The Ainu Folk Museum) จะจัดแสดงทั้งวัฒนธรรมของไอนุและผลงานการวิจัยทางวิชาการ ในปี 1990 พิพิธภัณฑ์ได้รับการอุปถัมภ์จากกองทุนพิพิธภัณฑ์คนไอนุ (The Ainu Museum Foundation)

พิพิธภัณฑ์คนไอนุ

การออกแบบพิพิธภัณฑ์ ด้านนอกอาคารจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนสมัยใหม่และ ส่วนโกตัน(kotan) ในบริเวณพิพิธภัณฑ์จะมีการจำลอง หมู่บ้าน (kotan) บ้าน (chise) ห้องเก็บอาหาร (pu) กรงขังหมี (heper set) และเรือแคนู (chip) ในบ้านจะมีการแสดงอธิบายถึง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ของไอนุ และการเดินร่ำตามประเพณี

ในพิพิธภัณฑ์จะแสดงเครื่องมือพื้นบ้าน ประมาณ 5000 ชิ้น และชน กลุ่มน้อย 200 กลุ่ม ในเขตตอนเหนือ ได้แก่ Nivkh, Uilta, Sami, และ Inuit ใน

ห้องสมุดของพิพิธภัณฑ์จะแสดงภาพวาดคนไอนุประมาณ 100 ภาพ รวมทั้งหนังสือและวรรณกรรมต่างๆอีก 6000 เล่ม นอกจากนี้ยังมีการรักษาและสืบทอดการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธี iyomante (การส่งวิญญาณหมี) iwakte (การส่งวิญญาณสิ่งของ) chipsanke (พิธีปล่อยเรือ) และ shinnurappa (การรำลึกบรรพบุรุษ) ศิลปะพื้นบ้านที่จัดแสดงสาธิต เช่น การใช้กี่ทอผ้า การสานเสื่อฟาง การทำเสื่อผ้าและงานเย็บปักถักร้อย เพื่อให้ความรู้แก่สาธารณชนทั่วไป

ญี่ปุ่นเข้าปกครองไอนุในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 และใช้นโยบายต่างๆ จะโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เพื่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม คือ

1. ในด้านอาชีพ ชีวิตแบบใหม่ได้ทำลายพื้นฐานเศรษฐกิจในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คือ เดิมคนไอนุเป็นพวกที่ล่าสัตว์ ตกปลา และเก็บหาอาหารเป็นอาชีพซึ่งเป็นอาชีพของผู้ชาย ญี่ปุ่นห้ามคนไอนุล่าสัตว์ ญี่ปุ่นไม่ได้มองว่าคนไอนุล่าสัตว์และตกปลาพอประทังชีวิต ซึ่งจะถือเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและสัตว์ที่เดียวก็ไม่ได้ คราวใดที่ล่าสัตว์ได้ก็จะนำมารวมควั่นและเก็บรักษาไว้ เมื่ออาหารหมดจึงออกไปหาใหม่ ตั้งแต่เริ่มยุคเมจิ (ค.ศ. 1868-1921) ญี่ปุ่นให้คนไอนุปลูกข้าวแทนการล่าสัตว์บกและสัตว์น้ำ แต่สภาพแวดล้อมและอาณาบริเวณที่คนไอนุอยู่เป็นบริเวณที่ไม่เหมาะสมสำหรับเพาะปลูก ในที่สุดไอนุจึงจำต้องเข้าเมืองเพื่อหางานทำ การเข้าเมืองทำให้ไอนุบางส่วนหายไปจากชุมชน กลับบ้านไม่ได้ เพราะไม่มีเงินเดินทางกลับ จนในที่สุดกลายเป็นพวกเอตะไป และอีกส่วนมีการแต่งงานกับคนญี่ปุ่นมากขึ้น จากการสำรวจในปี ค.ศ. 1809 ประชากรทั้งหมดของไอนุที่ฮอกไกโดและที่ซังคริน มี 23,797 คน ในปี ค.ศ. 1854 ลดเหลือ 18,805 คน มีรายงานว่าในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการแต่งงานระหว่างคนไอนุกับญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น 36% ประมาณ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา มีการแต่งงานระหว่างคนไอนุและญี่ปุ่นเพิ่มจาก 43% เป็น 88% ส่วนที่เป็นเด็กไอนุแท้ที่เกิดใหม่ ลดจาก

70% ในปี 1902 เป็น 0% ในปี ค.ศ.1957 ในปี ค.ศ.1986 จำนวนประชากรที่ถือว่า ตนเป็นโอรุมีเพียง 24,381 คน

2. ในด้านการศึษา การศึษาภาคบังคับทำให้อนุเรียนและพูดภาษาญี่ปุ่น คนโอรุรุ่นใหม่มีน้อยคนที่พูดภาษาโอรุได้ แม้ว่าจะมีความพยายามอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมโอรุโดยการทำวิดีโอและเทปก็ตาม การอยู่กระจ่ายกันและการอยู่ในสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตแบบใหม่ในสังคมญี่ปุ่น ทำให้วัฒนธรรมและภาษาโอรุค่อย ๆ จางหายไปทีละน้อย

3. ในด้านกฎระเบียบ ญี่ปุ่นให้อนุที่อาศัยอยู่ในฮอกไกโดต้องใช้นามสกุลญี่ปุ่น และต้องเข้าชื่อในทะเบียนบ้าน ซึ่งทำให้แยกไม่ออกว่าใครเป็นโอรุอีกต่อไป

4. การไม่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ทำให้ยากต่อการสร้างจิตสำนึกของความเป็นโอรุ โดยเฉพาะเมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป

5. การอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ซึ่งดูได้จากพลดลายบ้านเปลือกไม้ซึ่งเป็นของเฉพาะชุมชน ทำให้เกิดการรวมตัวกันยาก ยกเว้นมีแรงกดดันจริง ๆ

แม้จะมีความพยายามอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมในส่วนของคนโอรุที่มีการศึกษา แต่วิถีชีวิตแบบใหม่ในสังคมญี่ปุ่นได้ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของโอรุค่อย ๆ จางหายไปทีละน้อย

เชิงอรรถ

1. จีนในสมัยราชวงศ์หมิงรู้จักเกาะซัครินในชื่อกูยี้ (Kuyi) ต่อมารู้จักในชื่อ Kuye ตามบันทึกชื่อเซิงวู่จี (Shengwuji) ราชสำนักหมิงส่งกองทัพ 400 กองไปซัครินในปี 1616 ปัจจุบันหินปักเขตที่ปักไว้ตั้งแต่ในสมัยหมิงยังคงอยู่ที่เกาะซัคริน เกาะนี้เป็นที่รู้จักของชาวยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ญี่ปุ่นประกาศอธิปไตยเหนือทั้งเกาะในปี 1845 นักเดินเรือรัสเซียเข้าไปในเกาะนี้ในปี 1849 ต่อมาคนรัสเซียมาตั้งหลักแหล่งและทำเหมืองถ่านหิน, ตั้งโรงเรียน คุณ และวัดบนเกาะ ชนเผ่าดั้งเดิมของเกาะนี้คือ ชนเผ่า Xianbei และ Xiazhe ถูกรัสเซียฆ่าและขับไล่ออกและย้ายไปอยู่แผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชีย ในปี 1855 รัสเซียและญี่ปุ่นเซ็นสัญญาชิโมดะ (Treaty of Shimoda) ซึ่งประกาศว่า ทั้งสองชาติคือญี่ปุ่นและรัสเซียอาศัยอยู่บนเกาะนี้ได้ รัสเซียอยู่ทางเหนือของเกาะ ญี่ปุ่นอยู่ทางใต้ของเกาะ โดยไม่มีเส้นแบ่งอาณาเขตชัดเจน ในสงครามฝิ่น รัสเซียบังคับราชวงศ์ชิงเซ็นสัญญาไอกุน (Treaty of Aigun) และสัญญาปักกิ่ง (Convention of Peking) ซึ่งทำให้จีนเสียพื้นที่ทางเหนือของเฮหลงเจียง (แถบอามูร์) ทางตะวันออกของอูซุรี (Ussuri) รวมซัครินให้รัสเซีย ส่วนทางใต้ของซัครินยังเป็นของญี่ปุ่นจนถึง 1875 เพื่อแลกกับหมู่เกาะคูริล หลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น รัสเซียและญี่ปุ่นเซ็นสัญญา Treaty of Portsmouth ในปี 1905 ทำให้ทางใต้ของเกาะที่อยู่ต่ำกว่า 50°เหนือ กลับไปเป็นของญี่ปุ่น รัสเซียยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่ 3 ใน 5 ส่วน ในปี 1945 รัสเซียเข้าไปควบคุมซัคริน ตั้งแต่ 1947 ซัครินกลายเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) ในปี 1983 นักบินเกาหลีใต้สายการบิน Korean Air Flight 007 บินข้ามซัครินและถูกโซเวียตยิงตก

ประชากรในเกาะซัครินมีทั้งหมด 6 แสนกว่าคน ชาวรัสเซียอาศัยอยู่ในเกาะซัครินถึง 83% โอนู ซึ่งอยู่ทางใต้ของเกาะมี 1,300 คน

2. มาเฮอร์ (Maher) และยามิโร (Yashiro) กล่าวว่า ตั้งแต่รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ได้แยกคนไอ้หนูจากคนญี่ปุ่นในรายงานประชากร จำนวนประชากรของไอ้หนูจึงไม่แน่ชัด ดังนั้น วิธีที่จะหาจำนวนตัวเลขของคนไอ้หนู คือ คนที่บอกว่าตนเป็นไอ้หนูก็คือไอ้หนู แต่คนไอ้หนูจำนวนมากจะไม่ยอมรับว่า ตนเป็นไอ้หนู เพราะไม่ยากมีปัญหาลายอย่าง ประกอบกับคนญี่ปุ่นแต่งงานกับไอ้หนูเป็นจำนวนมาก ทำให้คนที่ป็นไอ้หนูแท้โดยสายเลือดเหลือน้อยลง

References

- Barth, F. (ed.) 1969. Ethnic groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference. Boston: George Allen and Unwin.
- Corlin, Claes 1993. Symbols of Mobilisation: Ethnicity and Nationalism as Cultural Constructions. –Helena Lindholm (ed.) Ethnicity and Nationalism. Formlation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s. Ga teborg: Nordness.51-67.
- Diamond, Jared 1998 "Japanese Roots," Discover Magazine 19:6:86-94.
- Foundation for Research and Promotion of Ainu Culture, 1998 Realizing a Society Where the Pride of Ainu People as an Ethnic. Group is Respected Electronic document .http://www.frpac.or.jp/english/e_index.html
- Hick, Jim ed . 1991 " Hardy Remnants of Ancient Races," Mysterious Lands and Peoples Morristown, New Jersey: The Time Inc. Book Company.

- Howell, David L . 1994. Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State.- Past & Present 142: 69-93
- Karp, Walter 1977 "Who Are The Hairy Ainu? " Mysteries of the Past. New York: American Heritage Publishing Co.,Inc.
- Keefe, Susan Emley 1992. Ethnic Identity: the Domain of Perceptions of and Attachment to Ethnic Groups and Cultures. – Human Organization 51 (1) :35-43.
- Kodama, M.D. Sakuzaemon , 1970 Ainu : Historical and Anthropological Studies . Sapporo. Japan: Hokkaido University , Medical Libray Series,Vol.3
- Kottak, Conrad Phillip 1999 Cultural Anthropology,8th Edition. New York: McGraw-Hill,Inc.
- Macdonald, Gaynor 1993. Aboriginal and Ainu Rights: the Struggle Goes International. – Noel Looks, Takeshi Osanai (eds.). Indigenous Minorities and Education. Australian and Japanese Perspectives of their Indigenous Peoples, the Ainu, Aborigines and Torres Straits Islanders. Tokyo: Sanyusha Publishing Co.,399-417.
- Munro. Neil Gordon 1963 Ainu :Cult . New York: Columbia University Press

- Nemoto, Akihiko 1993 Ainu . Electronic document.
<http://www.nativenet.uthscsa.edu/archive/nl9304/0031.html>
- Niessen, Sandra A. 1994. The Ainu in Mimpaku: A Representation of Japan's Indigenous People at the National Museum of Ethnology. – Museum Anthropology 18(3) : 18-25.
- Niessen, Sandra A. 1997 Representing the Ainu Reconsidered. – Museum Anthropology 20(3) : 132-144
- Ogawa, Masahito 1993. The Hokkaido Former Aborigines Protection Act and Assimilatory Education. – Noel Loos, Takeshi Osanai (eds.). Indigenous Minorities and Education. Australian and Japanese Perspectives of their Indigenous Peoples.the Ainu, Aborigines and Torres Straits Islanders. Tokyo: Sanyusha Publishing Co, 237-249.
- Ohnuki-Tierney, Emiko 1974 The Ainu of the Northwest Coast of Southern Sakhalin. New York: Holt, Rinehart and Winston ,Inc.
- 1981 illness and Healing Among The Sakhalin Ainu : A Symbolic Interpretation. New York: Cambridge University Press.
- Ohtsuka, Kazuyoshi 1997. Exhibiting Ainu Culture at Minpaku: A Reply to Sandra A. Niessen. – Museum Anthropology 20 (3) : 108-119.

Service, Elmen R. 1978 Profiles in Ethnology, 3rd Edition. New York: Harper Collins.

Shimizu, Akitoshi 1997 Cooperation, Not Domination: A Rejoinder to Niessen on the Ainu Exhibition at Minpaku.-Museum Anthropology 20(3): 120-131

Sonohara, Toshiaki 1997 . Toward a Genuine Redress for an Unjust Past: The Nibutani Dam Case.-E Law- Murdoch University Electronic Journal of Law 4 (2):1- 43

Tabata, Hiroshi 1993. Some Historical Aspects of Ainu-Japanese Relations: Terchery, Assimilation and the Myth of Ainu Counting- Noel Loos, Takeshi Osanai (eds.) Indigenous Minorities and Education. Australian and Japanese Perspectives of their Indigenous Peoples . The Ainu. Aborigines and Torres Straits Islanders. Tokyo: Sanyusha Publishing Co, 32-39

Turney, Laura 1999. Ceci n'est pas Jimmie Durham.-Critique of Anthropology 19(4): 423-442.

Wilson, Richard A. 1997 Human Rights, Culture and Context : An Introduction.-R.A. Wilson (ed.) Human Rights. Culture and Context. Anthropological Perspectives London, Chicago : Pluto Press, 1-27

Kindaichi, K 1949 "The Concepts Behind the Ainu Bear Festival (Kumamatsuri)" Southwest. J. Anthropology 5 : 345-350

Turner II, C.G 1976 "Dental Evidence on the Origins of the Ainu and Japanese" Science 193 : 911-913

ยุพา คลังสุวรรณ วัฒนธรรมญี่ปุ่น.โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542

